

Létrejött a gazdasági civil parlament

Ez év májusában a Civil Fórumon tárgyaltuk az Együttműködés, Érdekvédelem és Szakmaiság a civil szférában kérdéseket.

Hisszük és valljuk, hogy ma javunkra alakulnak a demokrácia legitím intézményei. Ezekhez akarjuk sorba állítani jól működő saját civil intézményrendszerünket. Most hiteles demokráciára várunk s érte cselekszünk.

Az időszerű témaválasztásunk tizenkét éves civil társadalmi mozgalmunk után lehetőséget nyújt felmérni, tisztázni a helyét, szerepét a társadalmunkban és a viszonyát a közvetlen környező világgunkkal szemben.

Az erdélyi magyar civil szféra jelentős tényezőjévé vált kisebbségi önépítkezésünknek. A több mint 2000 civil szervezet állandó mozgásba van, szervez, cselekszik, működik. Bátran mondhatjuk, hogy megbízható tartópillére kisebbségi társadalmunknak, meghatározóan jelen van közösségünk életében. Kultúrintézményeink megsokasodtak, az oktatás-nevelés területén működők vállalkoznak az oktatásszervezésre az óvodaitól a felnőttoktatásig. a civil szféra vállalkozik a nagyon súlyos állapotot örökölt műemlékeink és környezetünk védelmére, a lesújtó szociális életkörülmények javítására szervezeteket, intézményeket alakított, létrejöttek és megsokasodtak a gazdaságfejlesztő intézmények, hogy teret nyerjen közösségünk az alakuló piacgaz-

„Szövetkezeti identitás” és a holland mezőgazdasági szövetkezés¹

S Z A B Ó G . G Á B O R ²

Bevezetés

1.1. Kutatási célok és területek

Jelen tanulmány alapjául szolgáló kutatás célja az új kihívásokkal a gyakorlatban is szembenéző holland mezőgazdasági szövetkezés lényegének vizsgálata volt, főként gazdasági nézőpontból – egy adott „szövetkezeti identitás” koncepció³ szerint. A vizsgálat elsősorban a marketing- és feldolgozó- (alapvetően tej-) szövetkezetekre vonatkozott, mivel elsősorban ebben a körben zajlanak azok a legérdekesebb változások, melyek jelzik a jövőben bekövetkező trendek, átalakulások fő irányát.

1.2. Kutatási módszerek és források

Alapvetően szakirodalmi tájékozódás és interjúk készítése jelentette a kutatás alapját, melyet működő szövetkezetek meglátogatása és konzultációk egészítettek ki. Ezt követően a 2. pontban vázolt koncepció szerint történt az ismeretek rendszerezése és feldolgozása. Ennek megfelelően, a legfontosabb forrásoknak – a NCR és a WAU könyvtárában fellelhető szakirodalmi munkákon kívül – az interjúk és látogatások során készített jegyzetek és az ott kapott tájékoztató anyagok bizonyultak. Az irodalomjegyzékben azonban – terjedelmi korlátok miatt – csak a legfontosabb és közvetlenül felhasznált szakirodalmi munkák találhatók meg.

A „szövetkezeti identitás” közgazdászszemmel

2.1. A „szövetkezeti identitás” elemei

Jelen tanulmány és a további kutatások folyamán a „szövetkezeti identitás” koncepciót fogjuk használni kiindulási pontként a mezőgazdasági szövetkezés alapvető összefüggéseinek feltárásához. Ahhoz, hogy a holland (és a későbbi kutatások során természetesen a magyar) mezőgazdasági szövetkezeti rendszert megfelelően elemezni tudjunk, szükség van az ún. szövetkezeti identitás elemeinek vizsgálatára. A koncepció legfontosabb részei: a „szövetkezet” definíciója, a szövetkezetek alapvető céljai és az elérésükhöz szükséges funkciók (szerepek), valamint az ún. szövetkezeti alapelvek, melyek bizonyos tekintetben „megjelenítik” a szövetkezetek lényegét⁴, s ezért természetesen a „szövetkezeti identitás” szerves részét képezik.

Első pillantásra az előzőekben vázolt koncepció igen nagy hasonlóságot mutat a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (SZNSZ) által kihirdetett új szövetkezeti identitás⁵ egyes elemeivel. Az utóbbi identitás-felfogás főbb részei:

¹ A tanulmány megírását a Magyar Ösztöndíj Bizottság által adományozott és a holland NUFFIC szervezet által szponzorált ösztöndíj, illetve az OTKA F025983 és F038082 sz. OTKA témák tették lehetővé. Külön köszönet a Holland Szövetkezeti Tanács (NCR) és a Wageningen Agrártudományi Egyetem (WAU) kollektívájának, mindenekelőtt prof. dr. Gert van Dijknek és Onno-Frank Bekkumnak sokszínű és önzetlen segítségükért.

² Tudományos főmunkatárs, Magyar Tudományos Akadémia, Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, szabogg@econ.core.hu

³ A szerző által használt „szövetkezeti identitás” koncepciót a más források (többek között a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége) által használtaktól formailag az „idézőjelek használata”, lényegileg a 2. pontban leírtak különböztetik meg.

⁴ IHRIG Károly elméletének (lásd: IHRIG 1937) és az SZNSZ határozattervezetének szövetkezeti alapelveket alapul vevő rövid összehasonlítását adja: SZABÓ (1993a).

⁵ Az SZNSZ által kidolgozott új szövetkezeti identitás megfogalmazását lásd: SZNSZ (1995) – magyarul, MACPHERSON (1994) – angolul.

daságban, az egyházak ma már igen számos civil intézményei, kollégiumai, diakóniai házai állnak az erdélyi magyar közösség szolgálatára.

A civil társadalom teszi mindezt annak a reményében, hogy közösségünk kilábal abból a háládatlan sorsból, amelybe a történelem közel száz éve taszította. A civil szféra fejlődése, az önépítkezése, tarsolyába hordja az önrendelkezés megvalósításának lehetőségét, amely talán pontot tehet az itthonmaradásunk nagy veszélyére, a másodrendűség állapotára, mert amíg közösségünk tagjai nem érzik magukat itthon jól, szabadnak, s egyenlőnek bárkivel szemben, csak a fogyatkozásunkra számíthatunk.

Ezeknek az igényeknek a jegyében tartjuk alapvetőnek az együttműködést és a partneri kapcsolatok kialakítását a közösségünk életét meghatározó minden tényezővel, mindenki számára biztosítva az egyenlőséget és a szabad cselekvési lehetőséget, kizárva a közösségen belüli bármely alárendeltségi állapotot. Egy egészséges, igazságos, jó szellemű közösség kialakításáért tárgyaljuk ma és holnap a civil szféra és politikum közötti együttműködés kérdését.

A Civil Fórum gazdasági szekciója a már előtte egy évvel felvetett igény megvalósítását tette lehetővé, és 22 szervezet létrehozta a Gazdasági Civil Parlamentet.

A Gazdasági Civil Parlament egy olyan önkéntességen alapuló szerveződés, amelynek tagjai a gazdasági civil szervezetek, a gazdasági élet bármely területén tevékenykedő civil nonprofit-orientált közösségek – egyesületek,

- a szervezetet definíciója,
- a (mozgalom szempontjából) lényeges értékek felsorolása,
- és a szervezeti alapelvek (felülvizsgált) listája.

A két identitáskonceptió között azonban fontos különbségek találhatók. A leglényegesebb eltérés, hogy a második változat igen erősen szociális és ideológiai színezetű, míg az első praktikusabb, inkább alkalmas a közgazdasági elemzésre. Az egész felsorolás, sőt maga a megfogalmazás mikéntje, a szóhasználat is egyfajta ideologisztikus atmoszférát teremt a SZNSZ-konceptió körül, mely elsősorban a szervezetek szociális-kulturális szerepét és jelentőségét emeli ki meghatározásában. Ezzel ellentétben a szerző által a továbbiakban használt „szervezeti identitás” koncepció a definíción és az alapelveken kívül tartalmazza a szervezetek alapvető céljait és az azok megvalósításához szükséges funkciókat (szerepeket) az adott területre (pl. ország és/vagy tevékenységi kör-szektor stb.) és (általában) bizonyos időszakra vonatkozólag. Az előző kiegészítő elemek segítségével a szervezetek gazdasági lényegét, jelentőségét és hatását pontosabban lehet megközelíteni.

Az utóbbi cél elérésének érdekében meg kell különböztetnünk a szervezetek alapvető célját és az eléréséhez szükséges funkciókat (szerepeket). Egy határozott, világos „szervezeti identitás” esetében (figyelembe véve például az adott országot, ágazatot és tevékenységi kört-szektor) a fő cél változatlan, csupán a megvalósításához szükséges funkciók változnak, összhangban a világban lezajló új fejleményekkel. Mivel az SZNSZ-állásfoglalás – jellegéből adódóan – csupa általános célt fogalmaz meg (a definícióba burkoltan), és nem tartalmaz semmi utalást a funkciók (szerepek) vonatkozásában, ezért azt a következtetést kell levonnunk, hogy gazdasági szempontból nem elégséges alap a szervezetek lényegének a meghatározására.

Különösen igaz ez az alapvetően gazdasági nézőpontot tükröző holland „szervezeti identitás” esetében, ezért jelen tanulmány keretében – a már ismertetett – első koncepció lesz az elemzés váza.

2.2. A „szervezet” definíciója

Jól ismert tény, hogy a szervezeti elméletben és jogi szabályozásában a szervezetek fogalmának sokfajta megfogalmazását találhatjuk meg, melyek sokszor alapvetően különböznek egymástól. Ezek kiötlőinek többsége általában a szervezet rövid összefoglalásának fogja fel „gyermekét”, s igyekszik minden lényeges ismérvet abba besűríteni. Valójában ezek nem elégséges eszközök a szervezetek lényegének feltárására, s főként nem azok közgazdasági szempontból. Ennek ellenére azonban szükséges definiálnunk, legalábbis körülírunk, hogy mit értünk szervezet alatt jelen tanulmányban. Az alapvető amerikai elképzelés, amelyet a holland felfogás is tükröz, igen röviden megfogalmazva a következő:

„A szervezet olyan vállalkozási forma, melynek igénybevevői egyben tulajdonosai is annak, és egyben igazgatják is azt, valamint a haszonból az igénybevétel alapján részesednek.” (BARTON 1989a: p.1)

Lényeges az ún. hármas egység: tulajdonos (kockázatviselő) – irányító (főbb döntéseket hozó) – használó (a szervezet szolgáltatásait

társaságok, alapítványok, körök, klubok. Demokratikus képviselőten alapuló érdekképviselőti és érdekvérvényesítési fórum.

A Gazdasági Civil Parlament partnerségi integrációs alapelvei: önkéntesség és kezdeményezési szabadság; egyenjogúság és há-lózzati jelleg; alá- és fölérendelés kizárása; teljességi igények és a kötelezettség terhe elutasítása; érdekeltség érvényesítése; önérdékű nyomulások elutasítása; szakmaiság, hitelesség, teljesítő-képesség; közösségi elkötelezettség és együttműködési készség; partnerségi korrektség és megbízhatóság; értékteremtő- és érdekképviselőti alkalmasság; közösségi képviselőtek demokratikus kontrollja; civil nyilvánosság és nyitottság.

A Gazdasági Civil Parlament célja a romániai magyar civil szervezetek szakmai szolidaritáson alapuló összefogása a közösség gazdaságának hosszú távú fejlesztésére az alábbi elvek szerint: a szolidaritás, teljes egyenlőség alapján a szétszórt erők közös célok iránti egyesítése; kölcsönös segítségnyújtás a gazdasági jelle-gű civil szervezetek között, szoli-daritás; összetartó kapocs a szakmai szerveződések számára, bármilyen közös cél elérésében; érdekvérvényesítés és érdekvédelem; kölcsönös információcsere; erőösszpontosítás szakképzésre; a civil társadalom és a hivatalos-ság közötti közvetítés; javaslatok kidolgozása és előterjesztése a ci-vil szférát érintő országos szabá-lyozásra; a kisebbek bátorítása, a gyengébbek és az erősek tovább buzdítása a céljaik elérésére.

A Gazdasági Civil Parlament szerkezeti és működési rendsze-

igénybe vevő) megléte, melynek értelmében a tagok egyszerre tulajdo-nosai a szervezetnek, tehát viselik a kockázatot, meghozzák a főbb döntéseket a (közös) vállalkozást illetően, és forgalmat bonyolítanak le a szervezettel, azaz igénybe veszik a szervezetet, mely a vállalkozás gazdasági tevékenységének alapja.

Bár egészében véve a Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (SZNSZ) ál-tal 1995 szeptemberében megfogalmazott „új” szervezeti identitás nem alkalmas alap célunk elérésére, kiindulópontja a szervezet definíciója, meghatározása érdekes lehet az előbb említett koncepcióval és a későbbiek során említendő holland definícióval összehasonlítva:

„A szervezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális szükségleteiket és törekvéseiket kielégítsék egy közös tulajdonú és demok-ratikusan irányított vállalaton keresztül.” (SZNSZ, 1995: p.77)

2.3. Szervezeti célok és funkciók

Általánosságban kijelenthetjük, hogy a megalakításra, létezésre ösztönző iga-zi, valódi szükség megléte központi jelentőségű a szervezetek hosszú távú fennmaradását illetően. Annak érdekében, hogy (a piacgazdaságban) hatékony eszközei legyenek a tagoknak, az (általában gazdasági) ösztönzők léte-zése alapvető fontosságú az elsődleges szervezetek megalakítása és (szá-mos esetben) azok központba szervezése során. A holland és a dán „gyakorlati” szervezés igen jó példák a valós gazdasági szükség kiemelke-dő szerepének hangsúlyozására a rugalmas és életképes szervezeti rend-szer – alulról felfelé – történő kialakításában.

Mindazonáltal az adott körülmények és szituáció fogja meghatározni (legalábbis működő piacgazdaságban), hogy mely célok emelkednek ki meghatározott (gazdasági) feltételek között. Alapvetően két nagy cso-portot különböztethetünk meg: a gazdasági és a szociális, társadalmi célok csoportját. Egyes szervezetek, szervezeti mozgalmak kitűz-hetnek maguknak többfajta célt is, például gazdaságiakat és szociálisa-akat egyaránt. Természetesen előfordulhatnak egyéb fajták (politikai, val-lási, kulturális stb. célok) is, ezek azonban – témánk szempontjából – nem relevánsak. Összességében tehát a „szervezeti identitás” gazda-sági szempontú megközelítéséhez (piacgazdasági körülmények között) az első két csoport az alapvető fontosságú mint kiindulópont.

Mint már a 2.1. pontban érintettük, kiemelkedő fontosságú elválaszta-ni az alapvető célokat és a funkciókat (szerepeket) annak érdekében, hogy egy bizonyosfajta szervezés rugalmasságát és sikerét magyarázni tudjuk. A holland példa, amely a tanulmányban található, nagyon jól alá-húzza az említett megkülönböztetés fontosságát.

Mielőtt rátérnénk a „szervezeti identitás” utolsó, de nagyon lénye-ges elemére, figyelembe kell vennünk azt a háromfajta alapvető kap-csolatot, mely fennállhat a tag és a szervezet között (Van Dijk 1994/1995):

- 1) termék-vonalon,
- 2) tőke tekintetében és
- 3) igazgatási-ellenőrzési vonatkozásban.

Az ún. gazdasági szövetkezeti alapelvek és az ún. arányosság-típusú alapelvek (lásd 3.4. pont) természetesen az utóbbi három fő vonalon alapulnak, hiszen ezek a szövetkezet és tag közötti kapcsolattal összhangban alakultak ki.

2.4. Az ún. szövetkezeti alapelvek⁶

Bár a „szövetkezeti identitás” sok egyéb aspektust is magában foglal – esetünkben a definíciót, a célokat és a funkciókat –, a legtöbb szövetkező számára azonban az ún. szövetkezeti alapelvek betartása jelenti a szövetkezet valódiságának feltételét. Egyéb dolgok mellett Barton megállapítja, hogy a szövetkezeti alapelvek a definícióval együtt „...megőrzik a szövetkezet formájú vállalkozás lényeges célkitűzéseit és egyediségét.” (BARTON 1989b: p.23)

A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége által 1995 szeptemberében újrafogalmazott szövetkezeti identitás – a már említett definíción kívül – az „alapvető értékek” megemlítése mellett a következő alapelveket⁷ tartalmazza (SZNSZ 1995: pp. 77–78.):

1. Önkéntes és nyílt tagság
2. Demokratikus tagi ellenőrzés
3. A tagok gazdasági részvétele
4. Autonómia és függetlenség
5. Oktatás, képzés és információ
6. Szövetkezetek közötti együttműködés
7. Közösségi felelősség

A holland szövetkezés a múltban és a jövőben

3.1. A mezőgazdasági szövetkezet holland definíciója

A mezőgazdasági és kertészeti szövetkezet fogalmán Hollandiában a szövetkezők a következőket értik:

„Gazdasági szervezet, amelyben farmerek vagy kertészek folyamatosan együttműködnek, és gazdasági tevékenységük egyes részeit összefogják, közös kockázattal és közös felelősséggel, annak érdekében, hogy az adott gazdasági tevékenységet annyira jövedelmezővé tegyék, amennyire lehetséges, miközben az egyes mezőgazdasági vállalkozások más funkcióinak önálló természetét megőrzik.” (NCR, 1993: p.16)

A leglényegesebb információ – az egyébként igen gyakorlatias és konkrét – meghatározásból, hogy a szövetkezet, hasonlóan amerikai társaihoz, Hollandiában is elsősorban marketingeszköz és az üzleti vállalkozás egyik lehetséges szervezeti formája, tehát tisztán „gazdasági” képződmény.

Igen fontos még annak a hangsúlyozása, hogy az egyes farmgazdaságok különállásukat megtartják, s csupán tevékenységük egyes elemeit egyesítik (részleges integráció) a költségek csökkentése és a hatékonyság növelése érdekében, s teszik mindezt közös kockázat és felelősség vállalása mellett.

3.2. A fő cél – változatlan

Ahogy a 2.1. pontban rögzítettük, a szövetkezeti identitás elemzéséhez nem elegendő a definíció, hanem vizsgálnunk kell a fő célokat is.

Az alapvető és mindmáig változatlan cél a holland esetben tisztán gazdasági: a tagok jövedelmének növelése tehát nem közzellátási vagy foglalkoztatási cél, melyre sok példát találhatunk a volt szocialista és fejlődő országokban. Ebben a felfogásban nagy jelentősége van a holland szövetkezeteknek azáltal, hogy:

- egyrészt folyamatos és esetenként (szektoroktól függően) nagy piaci pozíciót biztosítanak a farmer tagnak;
- másrészt biztosítják számára a farmjába és a szövetkezetbe befektetett tőke megtérülését.

Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a holland szövetkezetnek nincs direkt szociális vagy társadalmi célja. Természetesen a farmer jövedelmének emelkedése társadalmi és szociális helyzetét, életszínvonalát javítja, azonban nem ez az alapvető cél. Nem tartoznak politikai kérdések sem a szövetkezetek hatáskörébe, ezek a feladatok az ún. farmerszövetségekhez tartoznak.

A holland mezőgazdasági szövetkezés alapvető célja tehát fundamentálisan különbözik a termelőszövetkezetek munkalehetőséget, alapvető megélhetést célzó és gyakran közzellátást is biztosítani kívánó célkitűzésétől.

A tagok gazdálkodásával összefüggő szövetkezeti tevékenység várt folytonossága (hosszabb távon) szintén a legfontosabb ösztönzőkhöz tartozik a szövetkezet alapítását, illetve a szövetkezeti tagság fenntartását illetően. (ZWANENBERG 1995)

3.3. Változások a funkciókban (szerepekben)⁹

Összességében megállapítható, hogy a múltban a vizsgált szövetkezetek fő funkciója (szerepe) az optimális – értelemszerűen a marketingeszközök esetében a lehető legmagasabb – termékár és árkiegészítés biztosítása volt a tag számára. Különösen lényeges vonás volt, hogy a szövetkezet kezdetben a tag minden termékét átvette, s nem voltak olyan szigorú minőségi megkövetelések, mint manapság a jól működő szövetkezetek többségében. Makroszinten az ún. piaci ellensúlyozó erő – „countervailing power” (GALBRAITH 1963, NCR 1993 stb.) megalkotása volt

⁶ Szükséges lenne, hogy különbséget tegyünk a szövetkezetek alapelvei és az általuk alkalmazott politika és gyakorlati tevékenységek között, azonban terjedelmi korlátok miatt itt csak hivatkozni tudunk a témában megjelent egyik legvilágosabb írásra (BARTON 1989b: p.23), mely segít eligazodni a fent említett fogalmak között.

⁷ Az elvek rövid, néhány soros kifejtését az érdeklődő (magyarul) a már többször említett SZNSZ (1995) anyagban találhatja meg.

⁸ Terjedelmi korlátok miatt a holland mezőgazdasági és kertészeti szövetkezetek (a továbbiakban egységesen mezőgazdasági szövetkezetek), illetve mezőgazdasági szövetkezés történeti fejlődését és alapjellemzőit, valamint az egyes szektorok részletes jellemzését nem tudjuk biztosítani, de az érdeklődő olvasó (többek között) a következő forrásokban találhat információt: NCR (1993); VAN DIEPENBEEK (1989); VAN DIJK - VEERMAN (1990); SZABÓ (1993b,c, 1995a,c, 1996).

⁹ Az új gazdasági kihívások és fejlemények a holland szövetkezésben – többek között – a következő publikációkban követhetők nyomon: VAN DIEPENBEEK (1989); POPPE (1993); VAN DIJK - MACKEL - POPPE (1993); VAN DIJK - MACKEL (1995); SZABÓ (1995a,b,c, 1996).

az elsődrendű funkció. Tehát az árvezető szerep (price leadership) volt a közös jellemzője a holland mezőgazdasági szövetkezeteknek az eddigi fejlődés során. Azonban a szövetkezet definíciójától és alapvető céljaitól eltérően a funkciói, melyek az utóbbiak elérésében alapvető szerepet játszanak, megváltoztak – válaszul az élelmiszer-gazdaságban és különösen a kereskedelemben bekövetkezett alapvető változásokra.

Ennek megfelelően ki kell emelnünk a holland mezőgazdasági szövetkezés rugalmasságát a kihívásokra reagálva. Ennek fő oka a stabil, erős „szövetkezeti identitás” megléte, hiszen a fő cél állandóan változatlan, ezért a szövetkezetek fő funkciójának (árvezető szerep) megváltozása piacvezető feladattá nem jelenti, hogy a szövetkezet alapvető jellegzetességeit, ismérveit, lényegét feladná. Ellenkezőleg, annak érdekében, hogy a fogyasztóhoz a lehető legközelebb kerüljenek és a fogyasztói magatartás megváltozását a lehető legrövidebb úton közvetítsék a termelők (tagok) felé, a szövetkezetek egyre inkább mint piaci intézmények játszanak szerepet. Marketingstratégiáik eredményes megvalósításához azonban szükség van új finanszírozási módszerekre és szervezeti változtatásokra, például az első és második szintű tevékenységek elválasztására (Poppe 1993; Van Dijk – Mackel – Poppe 1993). A szövetkezetek új funkcióinak betöltéséhez szükség van a tagok közötti verseny serkentésére, a beszállított termék (pl. tej) minősége alapján (VAN DIJK 1994/1995).

3.4. Szövetkezeti alapelvek a holland gyakorlatban¹⁰

A legfontosabb ismérv – az „alapelvek alapelve” – a holland (marketing-) szövetkezetek esetében, hogy a termék van a szövetkezet tevékenységének és a tag-szövetkezet kapcsolat középpontjában.

Kiindulási pontként számításba kell vennünk még, hogy a holland mezőgazdasági szövetkezeti életben egyetlen alapelv a közös a „szövetkezeti” cél elérése érdekében: az ún. arányosság elve, amely gyakorlatilag a befektetésből (finanszírozásból), a kockázatból és – mindenekelőtt – a megtermelt jövedelemből való részesedésre vonatkozik. Legfontosabb, hogy az utóbbi általában a szövetkezettel lebonyolított forgalom (igénybe vett szolgáltatások mennyisége) arányában realizálódik. Általában elmondható, hogy a szövetkezetek többségében a „klasszikus felállás” szerint a tagok szintén a szövetkezettel lebonyolított tranzakciók arányában járultak hozzá a vállalkozás finanszírozásához, illetve (természetesen korlátozásokkal) részesedtek a szavazati jogokból.

Első látásra különösnek tűnhet, hogy a holland szövetkezés gyakorlatilag csak egy alapelvet alkalmaz a tag és a szövetkezet viszonyának szabályozására, de vegyük figyelembe,

hogy az amerikai és több nyugat-európai országban ez a legfontosabb vezérelv egy szövetkezeti formában működő vállalkozás számára. Számos esetben elméleti szakírók és gyakorlati szakemberek egyaránt ezt az alapelvet tekintik a szövetkezeti identitás kemény magjának, a már megfogalmazott alapkoncepció (lásd 2.2. pont) mellett.

Jobban megvizsgálva az arányosság alapelvét be kell látnunk, hogy az nem minden esetben érvényesül maradéktalanul. Például a legújabb kutatások szerint a nagyobb farmer tagok hozzájárulása a szövetkezet finanszírozásához nagyobb, mint az a szövetkezettel lebonyolított forgalmuk aránya lenne (POPPE 1993; VAN DIJK – MACKEL – POPPE 1993). A szavazati jog birtoklásának is – természetesen – van egy korlátja, és a megtermelt jövedelem szétosztása is egyre kevésbé alapul a szövetkezet igénybevételén (termék-vonal).

Az SZNSZ-alapelvek érvényesülését vizsgálva meg kell állapítanunk, hogy az „önkéntes és nyílt tagság” csak félig-meddig érvényesül, hiszen a nyitott tagságot (beleértve a kilépést is) a tejszövetkezetek alárendelik hatékonysági, kapacitás-kihasználási követelményeknek. Az „egy tag – egy szavazat” alapelvét (a „demokratikus tagi ellenőrzés” részeként) szintén ritkán alkalmazzák a vizsgált szövetkezetekben, mert az inkább a forgalommal arányos egy bizonyos határig. A „korlátozott tőkekamat” elve, mely az új felfogás szerint az ún. tagok gazdasági részvétele összefoglaló alapelv része, nem okozott problémát eddig, azonban a tőke-vonal előtérbe kerülésével egyre határozottabban kerül a viták keresztútjába.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az „alapelvek alapelve” (azaz hogy a termék van a középpontban) és a szövetkezetek célja (a tagok jövedelmének növelése) változatlanul érvényesek. A különböző (marketing-, finanszírozási, szervezeti) stratégiák megvalósításához azonban szükség van a funkciók megváltozására, hiszen közelebb kell jutni a fogyasztóhoz, csak így lehet versenyben maradni a hazai és terjeszkedni a külföldi piacon. Mindezek miatt valószínűsíthető, hogy a tőke-vonal jelentősége a jövőben előtérbe fog kerülni a termék-vonallal szemben, hiszen a már említett stratégiákhoz elsősorban pótlólagos tőkére van szükség Hollandiában is.

További kutatások szükségessége és lehetősége a szövetkezeti identitással kapcsolatban

Annak ellenére, hogy a szerző igyekezett a kutatás során – alapvetően – közgazdasági szempontból vizsgálni a holland szövetkezés jellegzetességeit, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a téma sokkal tágabb kontextusban és változatosabb módszerekkel

¹⁰ Lásd bővebben: DIEPENBEEK (1989); SZABÓ (1993b, 1995a,b,c, 1996)

is vizsgálható. Ezért a további kutatások esetében valószínűleg szerencsésebb lenne a „szövetkezeti identitást” megközelíteni az egyes országok, ágazatok és (azon belül) tevékenységi körök-szektorok szerinti bontásában. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a dán és holland szövetkezeti identitás gyökeresen különbözik például a magyar szövetkezeti fejlődéstől, illetve hogy például a mezőgazdasági és fogyasztási szövetkezeti alapelvek élesen szemben áll(hat)nak egymással. További probléma a már egy országra és ágazatra (pl. esetünkben a holland mezőgazdasági szövetkezésre) leszűkített elemzés során az egyes tevékenységi körök-szektorok (tej, hús, gabona stb.) „szövetkezeti identitással” összefüggő különbözősége, mely az egységes elemzést lehetetlenné téve megnehezíti a kutató dolgát. Jelen tanulmány az 1.1. pontban említettek szerint ennek az igen szerteágazó kutatási témának csupán egy kis részletét, nevezetesen a holland mezőgazdasági (alapvetően tej-) „szövet-

kezeti identitás” átfogó vizsgálatát tűzte ki céljaul.

További lépést jelenthet a vizsgált téma interdiszciplináris vizsgálata, melynek során a mélyreható közgazdasági elemzés mellett más (elsősorban társadalom-) tudományok kutatási eredményeinek felhasználására kell törekednünk, hiszen a szövetkezeti lényeg vizsgálatához, mely a hosszú távú magyar szövetkezeti fejlesztési és -kezelési stratégia kialakításához is elengedhetetlen, feltétlenül szükséges egy sok szempontú megközelítés. A közgazdaságtan mellett tehát figyelembe kell vennünk a marketing, a szervezés-vezetés, gazdaságpolitika, ágazati gazdaságtanok, gazdasági matematika és statisztika, a gazdasági és kereskedelmi jog, szociológia, pszichológia, filozófia, információ- és környezet-gazdaságtan legújabb eredményeit ahhoz, hogy helytálló és a valósággal is szoros kapcsolatban álló szövetkezeti kutatást valósíthassunk meg.

Forrásmunkák jegyzéke

1. BARTON, D.G. (1989a). What is a Cooperative? In: Cobia, D.W. (ed.). Cooperatives in Agriculture. Prentice-Hall, Inc. New Jersey. Chapter 1, pp. 1-20
2. BARTON, D.G. (1989b). Principles. In: Cobia, D.W. (ed.). Cooperatives in Agriculture. Prentice-Hall, Inc. New Jersey. Chapter 2, pp. 21-34
3. GALBRAITH, J.K. (1963). American Capitalism. The Concept of Countervailing Power. Penguin Books in association with Hamish Hamilton. (First published in the U.S.A. 1952)
4. IHRIG, K. (1937). A szövetkezetek a közgazdaságban. A szerző kiadása, Budapest.
5. MACPHERSON, I. (1994). The Co-operative Identity in the Twenty-First Century. A background paper. Review of International Co-operation, Volume 87, No.3, pp.8-26
6. NCR (1993). Agricultural and Horticultural Co-operatives in the Netherlands, Nationale Coöperatieve Raad voor land- en tuinbouw, Rijswijk, July 1993
7. POPPE, K.J. (1993). Financing in Western European Agriculture: A Comparative Perspective. In: Silvis, H.J. (ed.). Capital and Finance in Western and Eastern European Agriculture, Wageningen Agricultural University, pp.13-55
8. SZABÓ, G. (1993a). Titokzatos-e a szövetkezeti lényeg? (Az Ihrig-féle alapelvek ma). Szövetkezés, 14. évf. 1.sz. pp. 25-35
9. SZABÓ, G. (1993b). A szövetkezetek funkciói a mezőgazdaságban. In: Kovács, T. (ed.). Kiút a válságból c. II. Falukonferencia anyaga. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs.
10. SZABÓ, G.G. (1993c). Virágzó szövetkezetek – Hollandiában. Szövetkezés, 14. évf. 2.sz. pp. 61-72
11. SZABÓ, G.G. (1995a). A holland mezőgazdasági szövetkezés legújabb kihívásai. Szövetkezés, 16. évf. 1.sz., pp. 49-60
12. SZABÓ, G.G. (1995b). Co-operative Identity in Hungary and Europe (Principles and Roles of Agricultural Co-operation). Proceedings of the 41st EAAE Seminar (Gödöllő, Hungary, September 6-8, 1995) on „Challenge and Strategies for Re-establishing East-Central European Agricultures”, pp. 221-226
13. SZABÓ, G.G. (1995c). Revolution in Evolution. The Dutch Co-operative Identity in Action and The Hungarian reality. NCR-WAU, October 1995. (MÖB-NUFFIC ösztöndíj kutatási jelentése, kézirat)
14. SZABÓ G. G. (1996). A szövetkezés gazdasági lényege Ihrig Károly elméletében, valamint a dán és a holland élelmiszer-gazdaságban. Kandidátusi értekezés, Budapest-Kaposvár.
15. SZABÓ G. G. (1997). Usefulness and possibilities of using the „co-operative identity” concept in economic analysis of co-operatives. Acta Agraria Kaposváriensis, 1. évf.1.sz. pp. 67-79
16. SZNSZ (1995). A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról. Szövetkezés, 16. évf. 2. sz. pp. 77-78
17. TER WOORST, G.J. (19??b). Cooperatives: An Economic Analysis. Application of the cooperative principles in European agriculture in the various countries of the European Community. NCR? (kézirat)
18. VAN DIEPENBEEK, W.J.J. (1989). The Dutch Cooperative Concept: A Solid Base for Dutch Family Farming. In: Agriculture and Rural Areas, Revue CICA, July 1989, pp. 35-41
19. VAN DIJK, G.–VEERMAN, C.P. (1990). The philosophy and the practice of Dutch Co-operative marketing. Paper presented at the Workshop on International Marketing, University of Jerusalem, June 1990
20. VAN DIJK, G.–MACKEL, C.J. - POPPE, K.J. (1993). Finance and management strategies of agricultural cooperatives. Aspects of the debate in the Netherlands. Proceedings ICOS-conference on cooperative financing, Dublin, pp. 1-12 (kézirat)
21. VAN DIJK, G.–MACKEL, C. J. (1994). A New Era for Co-operatives in the European Agro-Food Industries. In: The World of Co-operative Enterprise 1994. Celebratory Edition. Rochdale Pioneers – 150 Years. The Plunkett Foundation, Oxford, pp. 75-85
22. VAN DIJK, G. (1994/1995). Interjúk és konzultációk, Wageningeni Agrártudományi Egyetem (WU), 1994. augusztus – 1995. május
23. ZWANENBERG, A. (1993). The Complications of Financing Dairy Cooperatives. Paper for The 32nd EAAE-seminar: Capital and Finance in West- and East-European Agriculture, March 22-23, 1993, Wageningen, the Netherlands

Átalakulásban az Európai Unió mezőgazdasági szövetkezetei

S I M O N S Á N D O R

A gazdasági koordináció hatékonyabbá tételének egyik lehetséges eszköze a szövetkezeti intézmény. A globalizáció, valamint az Európai Unió tagállamaiban az élelmiszer-vertikumok összefonódása új lehetőségeket, illetve fenyegetéseket jelent a szövetkezeti rendszerek számára is.

Az üzleti élet kihívásai olyan új intézményeket hívtak életre a szövetkezeti életben, mint a zártkörű tagság, a versenyképes kamatozású üzletrész, a beszállítási jog adásvétele. Sok szövetkezet egyesüléssel, valamint a feldolgozóipar, a kis- és nagykereskedelem területén megszerzett érdekeltségein keresztül igyekszik a piacon jobb pozíciókat elérni és így jövedelmét megnövelni. A közvetlenebb és differenciáltabb marketinggel termékeik közvetlenül a végső fogyasztóhoz juttathatók el.

Az európai uniós csatlakozásunk a hazai szövetkezeteket is várhatóan olyan kihívások elé állítja, melyekre hatékony választ adhat az említett átalakulási folyamatok megfelelő adaptációja.

A szövetkezeti gazdasági koordináció

A gazdaság fejlődése szempontjából a koordinációs mechanizmusoknak az a szerepük, hogy az erőforrások úgy kerüljenek elosztásra, hogy olyan javakat termeljenek, amelyek a maximális jólétet biztosítják. A piaci koordinációs mechanizmus a javak többségénél kielégíti az előbbi követelményt, de bizonyos körülmények között azonban a piaci szabályozás alkalmatlannak bizonyul, s ekkor valamely más típusú koordinációs mechanizmusra van szükség.

A piaci koordinációs mechanizmusok hiányosságait, az externáliák hatásait igyekeznek mérsékelni a gazdaság egyes intézményei. Az intézmények formális szabályok és informális kötöttségek, amelyek magukban foglalják betartásuk kényszerét is.

Számos intézmény működik a gazdaságban. A szövetkezeti szervezeti forma is intézménynek ismerhető el azért, mert működésének alapelvei nem a rövid távú profitmaximalizálásra épülnek, hanem a tevékenység (a gazdasági funkció) stabilitásának fenntartására (lásd: a demokratikus irányítás és a korlátozott tőkekamat alapelve, valamint a szövetkezet szolgáltatásának igénybevételétől függő nyereségelosztás gyakorlata).

A mezőgazdasági termelés szervezeti keretei is intézmények, és a megfelelő formaválasztásnál elsődleges cél, hogy az összefogást választó termelők azon gazdasági szükségle-

ti is kielégítést nyerjenek, melyeket nem tudnak önállóan kellő hatékonysággal megoldani. (Szakál F, 2001) Hiányozhat a megfelelő szakértelem, munkaerő, vagy a gazdaság mérete nem teszi lehetővé egyes termelőeszköz vagy szolgáltatás hatékony kihasználását. (Karácsonyi P.–Sári L.–Kaiser I., 2002) A legfontosabb gazdasági feladatok, melyek megoldására érdemes másokkal összefogni, az alábbiakban összegezhetők: a pénzügyi források megteremtése, az eszközök, alapanyagok beszerzése, tárolása, előkészítése, az eszközök működtetése, a termények betakarítása, tárolása, feldolgozása, marketingje, értékesítése, nyilvántartásba vétele, adat-szolgáltatás, az eredményesség mérése, értékelése. (Káposzta J., 1997)

E feladatok hatékony ellátása során gyakori megoldás a „szolgáltatás” megvásárlása idegen vállalatoktól, de ennek az a hátránya, hogy a piac törvényeinek megfelelően ki kell elégteleni a szolgáltató vállalat profitigényét is. Érdemesebb olyan termelési szervezeti formát kialakítani a mezőgazdaságban, ahol ezeket a feladatokat önköltségen lehet megszerezni. Ilyen szervezeti forma a szövetkezet.

A feladatok meghatározzák tevékenységük fő irányvonalát is, így elnevezésük is ezen alapul: beszélhetünk hitel-, beszerző-, értékesítő-, feldolgozó-, szolgáltató- és termelési szövetkezetekről. Ezek a legelterjedtebb típusok, a gazdasági életben azonban még számos formája megtalálható.

A szövetkezetek a mezőgazdasági termelés és a vidéki élet szerves részét képezik, ezért valószínű, hogy a jövőben is legalább olyan fontosak lesznek, mint eddig. Mint minden üzleti szervezetnek, a szövetkezeteknek is adaptálódniuk kell a gazdasági környezetük változó körülményeihez. Egyetlen szervezeti forma sem tartózkodhat attól, hogy környezetéhez alkalmazkodjon, ha sikeres és életképes kíván maradni.

Az alábbi elemzés az Európai Unió szövetkezeti hálózataiban végbemenő változások leglényegesebb irányvonalaira igyekszik rámutatni.

A szövetkezetek egyesülései

és részvételük gazdasági társaságokban

Sok országban elterjedtek az olyan szövetkezetek is, melyek más szövetkezeteknek a tagjai. Ez utóbbiak az ún. szövetkezeti szövetségek – más néven másodlagos és harmadlagos szövetkezetek, attól függően, hogy a szövetkezeti szerveződés melyik szintjén állnak. Létrejöttük célja hasonló az elsődleges szövetkezetekéihez: tagszövetkezeteik számára közösen szervezett beszerzés, értékesítés és szolgáltatás. (Szabó G. G.,

1999) E tevékenység gyakran egy közösen üzemeltetett beszerzési központban vagy feldolgozóüzemben nyilvánul meg. A szakmai érdekképviselő és a gazdasági, pénzügyi tanácsadás szintén gyakori közösen ellátott feladat.

Működésük előnyei ellenére a szövetkezeti szövetségek jelentősége csökkent néhány tagállamban, különösen a három dél-európai tagállamban. Az Európai Unióhoz való csatlakozásukkal olyan erős versenynek lett kitéve ezen országok élelmiszer-vertikuma, hogy az említett, hagyományos többszintes szervezeti rendszer nem tudta betölteni a tőle elvárt szerepet.

A megerősödő és egyre inkább globalizálódó versennyel párhuzamosan felgyorsult az a folyamat, melyben a kisebb szövetkezetek nagyobb, gyakran regionális szövetkezetben egyesülnek. (Sporleder T. L.–Skinner R., 1978) Ezeknek az egyesüléseknek a célja a versenyképesség fokozása. Az egyesülések különösen abban az esetben gyakoriak, amikor a szövetkezeteknek nagyobb mennyiségű tőkére van szükségük, és ezért ki akarják terjeszteni befolyásukat a termékpályák felsőbb szakaszain, általában nagyobb nyereségességgel működő szövetkezetekre is.

Az egyesülések kevésbé jellemzőek a beszerző szövetkezetekre, mint az értékesítési szövetkezetekre. A termékpályák kezdeti szakaszain az elérhető profit viszonylag kicsi az éles verseny miatt, amely jellemzi ezt a piacot. A termékpályák felsőbb szakaszain a végső fogyasztókhöz közelebb kerülve változatosabb és könnyebben differenciálható termékek kerülnek piacra.

Sok szövetkezet úgy erősíti meg versenyképességét, hogy megvásárol más cégeket, vagy részesedést szerez bennük, illetve ön maga hoz létre egy különálló gazdasági társaságot, melyben önállóan vagy más befektetőkkel együtt tulajdonos lesz a szövetkezet. (Bekkum, O.F. van–Dijk, G. van, 1997; Kispál–Vitai Zs. 1999) Sok előnye van ennek a tulajdoni struktúrának a mezőgazdasági szövetkezetek számára: a profitorientáció jobban érvényesülhet a differenciált, rövid életciklusú feldolgozott termékek előállítására és forgalmazására során, könnyebb a mezőgazdaságon kívülről beszervezni vezetőket e társaságokhoz, a tagok termeléséhez csak távolról köthető tevékenységek könnyen elkülöníthetők a szövetkezet alaptevékenységétől, és így könnyebben megnyerhetők külső befektetők is.

Számos ország módosította szövetkezetei jogi szabályozását (Marisova, E.–Bandlerova, A.–Fandel, P., 2001), és így a tagi tőkerészesedés is jövedelmezőbb lehet az üzletrészek után fizethető kamatokkal kapcsolatos szabályok liberalizálása miatt (Süveges M., 1996). A változtatásoknak az volt a céljuk, hogy megkönnyítsék a szövetkezetek tőkebevonási lehetőség-

geit, valamint az üzletrész szerepének felértékelődésével növeljék a tagok elkötelezettségét.

Vannak olyan szövetkezetek, amelyek különösen nagy szervezeti változáson mentek keresztül a jövedelemnövelés és magas hozzáadott értékű termékek előállítására céljából: bevették a forgalomképes üzletrészt, az elsőbbségi üzletrészt és a szinten tartott termelési méretet.

Változások a tagsági viszonyban

Fontos eleme a szövetkezeti jövedelmezőség javításának, hogy egyre pontosabban körülhatárolt beszállítási feltételeket szabnak tagjaik számára. Ezeknek az intézkedéseknek a céljuk, hogy javítsák a feldolgozott termékek minőségét, a termékpályára alsóbb szakaszaiban működő szövetkezetek feldolgozókapacitásai számára. Így könnyebben biztosítható a hosszú távon is megfelelő minőségű és mennyiségű termékkel történő ellátás. További változás a hagyományos szövetkezeti viszonyokkal szemben a zártkörű tagság, illetve a nem mezőgazdasági termelő üzletrész-tulajdonos elfogadása.

Különösen az erős versenynek kitett ágazatokban működő szövetkezetekben nő meg a jelentősége a nem tag gazdákkal, illetve a nem gazdákkal folytatott kereskedelemnek. Ennek számos előnye van: leköti a kihasználatlan erőforrásokat, csökkenti az átlagköltséget a nagyobb termelési méret miatt, csökkenti a szezonális ingadozásokat, és bővíti a termékskálát.

A pozitív hatások mellett a tagság számára hátrányos folyamatok is elindulhatnak: a nem tagi üzletrészek részarányának növekedésével csökken a tagok szerepe az irányításban, és a szervezet anyagi forrásainak kisebb része fölött rendelkeznek.

Változások a szövetkezetek piaci környezetében

Számos szövetkezet jövedelmezőségének növelése céljából termékeivel igyekszik egyre közelebb kerülni a végső fogyasztókhöz. Így tevékenységükben egyre inkább a differenciált, márkázott termékek, a nagyobb hozzáadott értéket adó eljárások és az újabb technológiák felé orientálódnak. (Szabó G. G., 1997; Zsarnóczai J. S., 2000)

Mivel a szövetkezetek erős versenyben állnak a nagyvállalatokkal, lépést kell tartaniuk a technikai, technológiai fejlesztésekkel. Habár a legnagyobb szövetkezetek igyekeznek növelni versenyképességüket a nemzetközi piacokon, a piaci termékreket kihasználva sok szövetkezet a helyi vagy regionális termékkülönlegességek gyártása mellett dönt.

Az Európai Unió egyes tagállamaiban a mezőgazdasági szö-

vetkezetek más-más piaci környezetben működnek. Ezek a különbségek akkor jelenthetnek problémát, ha az országhatárokat átlépve a szövetkezetek termékeikkel megváltozott piaci viszonyok közé kerülnek, az egyes országok jogi szabályozása ugyanis eltérő mértékben tartalmaz a szövetkezetek számára megkülönböztető intézkedéseket.

Javaslatok a hazai agrárpolitika számára

Ha olyan szövetkezeti struktúra kiépítésének koordinálása szerepel a hazai agrárpolitika prioritásai között, mely egyszerre versenyképes és illeszkedik a magyar gazdaság- és társadalomszerkezet jelenlegi adottságaihoz, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a történelmi és kulturális hátteret (Gazdag L., 1999; Herbst Á., 2000). Jelenleg számottevő kü-

lönbség létezik még az egyes európai uniós tagországok között is. A tagállamok gazdaságának egyre nyitottabbá válásával a szövetkezeteknek az előbbiekben említett nemzetközivé válása kétségtelenül fel fog gyorsulni a következő években, így az egyes országok szövetkezeteinek működése egyre hasonlóbb lesz.

A magyar gazdaságpolitika számára is figyelemre méltó kell legyen, hogy az Európai Unió tagállamaiban nincs egységes szövetkezeti jogi szabályozás. Ez számunkra lehetőséget is jelent abban az értelemben, hogy olyan speciális szövetkezeti modelleket dolgozhatunk ki, melyek megfelelnek mind az élelmiszer-vertikumok összefonódása és a globalizáció hatékonyságra és kooperációra ösztönző következményeinek, mind a hazai mezőgazdaság fejlődési lehetőségeinek.

IRODALOMJEGYZÉK

1. BEKKUM, O.F. VAN – DIJK, G. VAN (szerk.): *Agricultural co-operatives in the European Union* Van Gorcum Assen 1997
2. GAZDAG L.: Volt egyszer egy magyar modell. *Gazdálkodás*, Budapest, 1999. XLIII. évf. 3. sz., p. 68-71.
3. HERBST Á.: A tulajdoni és szervezeti viszonyok átalakulásának főbb jellemzői a magyar mezőgazdaságban 1990–1998. *Doktori értekezés*. Gödöllő, 2000
4. KÁPOSZTA J.: A földhasználat és a vállalkozás főbb összefüggései a mezőgazdaságban. *Kandidátusi értekezés*. Gödöllő, 1997
5. KARÁCSONYI P.–SÁRI L.–KAISER I.: Kísérlet az egységes gazdasági-üzemméret mutató meghatározására In: „JUTEKO 2002” Jubileumi Tudományos Napok a 75 éves Szarvasi Agrárszakember-képzés Tiszteletére – Térség- és Vidékfejlesztési Szekció. Szarvas, 2002. augusztus 29.
6. KISPÁL–VITAI ZS.: Az „új generációs” szövetkezetekről. *Gazdálkodás*, Budapest, 1999. XLIII. évf. 5. sz., p. 16-22.
7. MARISOVA, E.–BANDLEROVA, A.–FANDEL, P.: *Agricultural Sector Restructuring from the Aspect of Viability and Competitiveness of Various Legal Structures: The Case of Slovakia* In: XXI. European Agricultural Law Congress and Colloquium of the CEDR Helsinki, 27-30 May 2001
8. SPORLEDER T. L.–SKINNER R. A.: *Structural aspects of regional marketing co-operatives Agricultural co-operatives and the public interest Proceedings of a North sponsored workshop St Louis, Mo June 6-8 1977, 105-117. p Bruce W. Marion St Louis 1978*
9. SÜVEGES M.: A tőkeképzés jogi eszközei a francia mezőgazdasági szövetkezetekben. *Szövetkezés*, Budapest, 1996. XVII. évf. 1. szám 85-110. p
10. SZABÓ G. G.: A holland mezőgazdasági szövetkezetek mint piaci intézmények. *Vállalati környezet és alkalmazkodás az élelmiszeriparban – Tudományos konferencia, Gödöllő, 1997. p. 141-146.*
11. SZABÓ G. G.: A tejszövetkezet gazdasági lényege, jelentősége és lehetőségei Magyarországon. *Tejgazdaság*, 1999. LIX. évf. 1. sz. p. 27-35.
12. SZAKÁL F.: A szövetkezetek mint az agrárstruktúra koordinálásának hatékony szervezeti formái. In: *Vision 2000 – III. Kooperáció, koordináció és az integráció szerepe és lehetőségei az agrár- és vidéki gazdaságban*. Gödöllő, 2001, Vol. 2. p. 156-166.
13. ZSARNÓCZAI J. S.: *Jövedelemviszonyok és támogatási rendszer a finn mezőgazdaságban*. *Gazdálkodás*, 2000. 3. szám p. 67-

A tejtermelők és a tejtermelés helyzete Székelyföldön¹

S Z A B Ó Á R P Á D ²

1.1. Székelyföld gazdasági-stratégiai helyzete évezredünk elején

A 2002-es év eseményei közül az alábbiakban kettőre szeretnék kitérni: a romániai népszámlálásra és a Székely Kongresszus 100. évfordulójára.

A népszámlálás egyik legmegdöbbentőbb eredménye az volt, hogy a rendszerváltó események óta eltelt 12 évben az ország lakossága 1 millió fővel csökkent. A romániai magyarság lélekszáma 200 ezerrel lett kevesebb az 1992-ben mértnél.

Az 1989-es események óta az erdélyi magyarságnak sikerült az előző 45 évhez képest szorosabbá tennie kapcsolatait az anyaországgal. Megindultak és megfelelően fejlődnek a kulturális csereprogramok. Az erdélyi magyarság elkezdte a civil szféra kiépítését. Az egyre szaporodó rendezvényeken bátran lehet „magyarkodni”, egyre kevésbé tudnak megakadályozni benne, hogy ápoljuk és fejlesszük nemzeti kultúránkat.

A fiatalságnak azonban ez nem elég. 200 ezer magyar ember úgy gondolta, hogy egy élete van, és ez alatt az egy élete alatt akar jó körülmények között élni és szép karriert befutni. Ehhez nem elég kulturális rendezvényeket szervezni, a gazdaságnak kell annyira megerősödni, hogy megfelelő életkörülményeket tudjon nyújtani a helyben maradóknak.

A kivándorlást nem csak a rossz anyagi körülmények motiválják. Az eltávozottakra nincs amiért neheztelnünk. Személyesen ismerem olyan villamosmérnököt, aki a távozása miatt elhangzott vádakra egy nagyon elgondolkodtató választ adott.

Minden egyetemet végzett fiatal, aki karriert akar építeni, megpróbál az ország fővárosában munkát és megélhetést találni. A fővárosban telepednek meg a legnagyobb nemzetközi cégek, és ott pezseg legjobban a gazdasági élet. Ő Budapesten keresett és talált munkát, és elhagyta szülőföldjét. Azt mondja, hogy ha nem lett volna Trianon, akkor is Budapesten élne, és nem a Székelyföldön, így is ott él. Mit jelent egy országhatár?

A másik említett esemény a Székely Kongresszus évfordulója. 100 évvel ezelőtt azért ültek össze a Székelyföld képviselői, hogy felállítsanak egy pozitív jövőképet a régió számára, és megkeressék a hozzá vezető utakat. Nagyon sok

probléma került terítékre, köztük olyanok, mint a gazdaság fejlesztése, az infrastruktúra fejlesztése, a kivándorlás és sok más.

Az akkor felvetett problémák közül a legtöbb ma is változatlanul fennáll. Az utakat ma is keressük. Az eltelt 100 évben lezajlott két világháború, három rendszerváltás, és többször megváltoztak az országhatárok. Napjainkban elhangzanak olyan vélemények is, hogy ha ennyi változás után a problémák ugyanazok maradtak, akkor valószínűleg a kérdések rosszul voltak feltéve, és a rossz kérdésekre próbáltak megoldásokat találni az utóbbi évszázadban. [Bogos, 2002]

Függetlenül, hogy kiknek adunk igazat, az akkor felvetett egyik cél a gazdaság és ezen belül is a mezőgazdaság fejlesztése volt, és ma is az kell, hogy legyen.

Ezek a gondolatok fogalmazódtak meg az újonnan útjára indult Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem csíkszeredai karának néhány lelkes oktatója és hallgatója fejében.

Mielőtt rátérnénk a mezőgazdaság székelyföldi fejlesztésének az elemzésére, meg kell vizsgálnunk a problémát „kivülről” vagy „felülnézetből” is.

A szkeptikusok véleményét egyetlen mondatban is lehetne összegezni: „Mezőgazdaságból még Magyarországon sem lehet megélni, nemhogy a Székelyföldön” – szokták mondani egyes határon túli előadók itteni utazásaik alkalmával.

A probléma azonban nem ilyen egyszerű. Ha helyi fejlesztési programokat akarunk kidolgozni, először meg kell néznünk, hogy milyen irányban fejlődik a világ, és azt is figyelembe kell vennünk a programok kidolgozásánál.

Az első ilyen figyelembe veendő szempont a globalizáció. Akár tetszik nekünk, akár nem, a folyamat létezik és megállíthatatlan. [Chikán, 2001]

Legelőször a vallások lépték át az országhatárokat, majd a képzőművészetben jelentkezett a globalizáció folyamata évszázadokkal ezelőtt. Azután következett a sport. Napjainkban a gazdaság globalizálódását éljük meg. Az ellen senki nem tiltakozik, ha a román futballcsapat kimegy az USA-ba, és legyőzi az amerikaiakat, bebizonyítva, hogy jobbak náluk. Ha viszont egy amerikai vállalkozó jön át az óceánon, és bebizonyítja, hogy jobb és hatékonyabb a mieinknél, akkor sokan tiltakoznak.

Chikán professzor megfogalmazásában: „A globalizáció olyan, mint a gravitáció törvénye. Nyugodtan lehet ellene til-

¹ Az alábbi írás a Sapientia–Kutatási Programok Intézete által támogatott: „A tejevterikum Székelyföldön” című kutatás néhány eredményét foglalja össze.

² A szerző okleveles mérnök-közgazda, egyetemi adjunktus, a Sapientia–EMTE oktatója.

takozni, de attól még ugyanúgy fog hatni a tiltakozókra, mint a törvényt elfogadókra.”

Ugyanazon az előadáson hangzott el az a vélemény, hogy a nemzetállamok ideje lejárt. A helyüket a gazdasági racionalitás fogja átvenni. Ezen a területen is vannak hőzöngők, de ha megnézzük a számokat, léteznek a világon olyan óriási cégek, amelyeknek a termelése nagyobb, mint Románia vagy akár Magyarország bruttó hazai terméke. (Jó példa erre a Flextronics, amely nyitni szándékozott egy üzemet Marosvásárhelyen. A cég termelése nagyobb Románia GDP-jénél. [Fodor, 2002])

A nemzetállamok nevében rengeteg emberileg elítélendő tettet követte el az utóbbi 200 évben. Lehet, hogy a gazdasági racionalitás elvén működő világ nem lesz jobb, de ez a jövő, aminek a figyelembevételével kell dolgoznunk.

A másik, az előbbiekhöz szorosan kapcsolódó nézet, hogy a világ történelmileg belátható időn belül kettészakad (a folyamat elkezdődött):

– lesz egy nagy hozzáadott értéket termelő rész – amely nem anyagi folyamatokon fog alapulni, hanem tudáson és információon;

– a másik, kis hozzáadott értéket termelő rész anyagi folyamatokon fog alapulni – ők lesznek az előbbiek beszállítói, és alárendelt szerepet fognak játszani. [Bakacsi, 2002]

Az így felosztott világrészek között nem lesznek régió- vagy országhatárok. Ugyanannak a településnek a lakói tartozhatnak két különböző világrészhez, és egész más életminőségük lehet ennek következtében. Egy-egy régióon belül a két csoport aránya fog csak változni. Mindenkinek joga van eldönteni, hogy melyik oldalon akar állni, és megteheti ennek érdekében a megfelelő lépéseket.

Hallható olyan vélemény is, hogy tulajdonképpen egy új ipari forradalom idejét éljük meg. A szinte megfoghatatlan pénzügyekkel vagy információtechnológiával foglalkozó fiatalok a többszörösét keresik, mint azok, akik egész életüket hagyományos gazdasági tevékenységet folytatva kínlódták végig. [Pete, 1997]

Annak idején Angliában is a gőzmozdonyok zakatoltak, pöfékeltek és bűdösek voltak, de a gőzgépek jelentették a fejlődést, és az új technológiát használók anyagilag is kiugrottak a hagyományos tevékenységet végzők közül.

Amikor Székelyföld jövőéért tenni akarók új fejlődési irányokat keresnek, a fentebb leírtakat mind figyelembe kell venniük. Ugyanakkor gondolniuk kell arra is, hogy Románia minél hamarabb az Európai Unió tagja szeretne lenni, és az integrációs folyamat során konkrét és megvalósítható vidékfejlesztési programokat kell végrehajtania.

Ha országunk helyzetét tekintjük, figyelembe kell venni,

hogy a világ gazdaságilag legfejlettebb államait tömörítő szervezet, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) vidéki településnek tekinti azt, ahol a népsűrűség kisebb mint 150 lakos/km². (Az EU-összátlag 115 lakos/km²) A fejlett országokban vidéki jellegűnek tekintenek minden olyan térséget, ahol a vidéki településeken élő lakosság aránya több mint 15%. [Vincze, 2002, p10]

Ezeket figyelembe véve Románia összterületének 99,04%-a vidéki jellegű, és a népesség 90,6%-a ezekben a régiókban él. (Tulajdonképpen csak Bukarest municípium tekinthető városi régióknak.) [Vincze, 2002, p. 11]

A fent említett munkájában Vincze professzor asszony rámutat, hogy egyre elgépiesedő és elműviesedő világunkban sokan kezdik felismerni, hogy hasznos, ha a vidéki régiók fenntartják természeti környezetük eredeti állapotát, és hagyományos módszerekkel termelnek. Sokan hajlandók fizetni azért, hogy tiszta és egészséges környezetbe húzódnak vissza pihenni és „feltöltődni”, valamint tiszta és egészséges élelmiszereket fogyaszthassanak.

Tulajdonképpen a fejlett városi régiók lakóinak kötelességük volna, hogy anyagilag kárpótolják a vidéki régiók lakóit, amiért megőrzik számukra a környezet eredeti állapotát, és lemondanak a nagyobb profittal kecsegtető túltechnológizálásról.

1.2. A kutatás

Az EMTE kutatócsoportja azt tűzte ki magának célul, hogy megvizsgálja a Székelyföld mezőgazdasága egyik ágának helyzetét, és megoldási javaslatot dolgoz ki egy olyan célhelyzet elérésére, amely figyelembe veszi a régió lakóinak fejlődési vágyait, úgy, hogy azok megfelelően illeszkedjenek egy EU-ba integrálódott ország helyzetéhez, és megtalálják helyüket a globalizálódó világgazdaságban. A kutatás megkezdése előtt szem előtt tartottuk azt is, hogy Székelyföld egy erősen hagyománytisztelő régió. A háztáji gazdaságokat általában az idős családfők vezetik, akiknek tekintélyét, hozzáértését és tudását a fiatalok nem kérdőjelez(het)ik meg. Jellemző a kászoni adat, ahol a megkérdezettek több mint 65%-a azt válaszolta, hogy minden jó úgy, ahogy most van, nem igényelnek semmiféle külső támogatást vagy tanácsot. [Vincze, 2002]

Ha elfogadjuk a kuhni véleményt – amely szerint az új paradigmák nem úgy jutnak uralomra, hogy e paradigmák terjesztői meggyőzik a régi paradigmák híveit az igazukról, hanem úgy, hogy a régi paradigma szerint gondolkodók kihálnak, és az új módon gondolkodók maradnak életben és kerülnek többségbe [Kuhn, 1984] –, akkor elmondható, hogy a Székelyföldön nem elégséges kizárólag a gazdaság fej-

lesztésére koncentrálni, hanem az emberek gondolkodásmódján és hozzáállásán is változtatni kell. Ez nehezebbé teszi a probléma megoldását.

A kiválasztott kutatási terület a tejtermelés és -feldolgozás volt. Székelyföld nagyon sok településének éghajlata, domborzati viszonyai és nem utolsósorban a hagyományai a tehéntenyésztést és a tejtermelést részesítik előnyben más mezőgazdasági tevékenységekhez képest. (A Székelyföld megnevezés alatt Hargita és Kovászna megyék teljes területét, valamint Maros megye túlnyomó részét magyarlakta vidékeit, a Nyárádmentét és Sóvidéket értjük.)

Így alakult ki a kutatási projekt: „A tejvertikum Székelyföldön”, melynek célja a tejtermelés, -feldolgozás és tejkereskedelem vertikális és horizontális integrációjának vizsgálata a Székelyföldön. A kutatás célja egyrészt a helyzetfelmérés, másrészt a javaslattétel az integráció kialakítására és működtetésére. Célunk egy olyan elméleti, komplex szakmai ajánlás megfogalmazása, amely a területi elveket, a hagyományos gazdálkodási módozatokat (extenzív legelés) ötvözi a modern tejtermeléssel (a tejhozam növelése, az állategészségügyi kontroll erősítése, hűtőházak létrehozása stb.).

A tanulmányban arra törekedtünk, hogy a benne megfogalmazott ajánlás teljes mértékben a jelenlegi gazdasági realitások szerint gyakorlatba ültethető legyen, és ugyanakkor szem előtt tartja a globalizáció és a Közép- Európai kínálati spektrum által generált versenyhelyzetet is.

A tanulmány célja a teljes vertikum bemutatása, a szarvasmarha-tenyésztés jelenleg létező összes formájával, a helyi gazdaságokban és térségi szinten. A kutatócsoport egyrészt felmérte a jelenlegi helyzetet, kitűzött magának egy célállapotot és leírta javaslatait, hogy milyen úton érhető el a célként kitűzött állapot.

A kutatócsoport rögtön a projekt kivitelezésének elején három munkacsoportra oszlott, amely a tejvertikum három elemének, a tejtermelésnek, a feldolgozásnak és a kereskedelemnek a vizsgálatába kezdett. Az első munkacsoport a tejtermelők szintjén kezdte meg kutatásait. A termelők alatt egyes kivételes esetektől eltekintve a székely falusi kisgazdákat értjük, hiszen az állattenyésztés és tejtermelés a Székelyföldön általában háztáji gazdaságokban történik. Kutatásunk során megvizsgáltuk az infrastruktúrát, az állatállományt, a tejhozamokat, valamint a termelés kiadási és bevételi vonzatait. A tenyésztés alapproblémáiként a fajösszetételt, a területek eltartóképességét (legelőket), a takarmánynövények termesztését (költségeit), az állategészségügyi ellátást és az állattartás körülményeit neveztük meg.

Ezután a tejhozamot meghatározó további tényezőket vizsgáltuk: a tenyésztéshez szükséges minimális szakisme-

reték meglétét, a helyi szaktanácsadás és munkaerő minőségét, a szaporítást és elválasztást, illetve egyéb helyi tényezőket. A következő lépés a tejbegyűjtők, illetve az itt tárolt tej minőségének vizsgálata (csíraszám, higiéniai vizsgálatok stb.) volt.

A második munkacsoport a tejfeldolgozók szintjén kutatott. A munkacsoport felmérte a tejfeldolgozó üzemek infrastrukturális helyzetét, a nyersanyag-ellátottság mennyiségi és minőségi jellemzőit, valamint a tej- és tejtermék-feldolgozásnak a kiadási és bevételi vonzatait. Ez a munkacsoport a tejbegyűjtési rendszert vizsgálta: mekkora a hatósugara egy központnak, melyik az a kritikus távolság, ameddig a szállítási költségek nem haladják meg a jövedelmet, a szállítóeszközök minőségét, a begyűjtött tej mennyisége és a szállítási kapacitás közti arányt. Megvizsgálták a tulajdonképpeni árképző tényezőket, illetve a termelők által megszabott vagy elfogadható árat, és ennek viszonyát a felvásárlási árhoz. A területi eltérések vizsgálata a tenyésztési viszonyokban és ezek szerepe az árakban lehetővé teszi a tejtermelés és beszállítás területi optimalizálását. A beszállítás, illetve feldolgozás folyamata nagyon alapos vizsgálatot követelt, ahol a technológiai és technikai elemzések is szükségesek, gépsorok, csomagolótechnika, áruminőség, tartósítás, termékkála és az alapanyag feldolgozási fokának vizsgálata (mennyi az 1 liter tej után regisztrált veszteség, savó, víz stb.)

A harmadik munkacsoport a kereskedők szintjét vizsgálta és a marketingvonzatokat elemezte. Megvizsgálták a kereskedelem infrastrukturális helyzetét is, valamint késztermék-ellátottságát és jövedelmezőségét. Ez a szakcsoport az értékesítéssel, a piacok elemzésével, a cégek marketingpolitikájával foglalkozott, elsősorban a termékek „sikerességét” vizsgálva területi megosztásban (helyi piac, megyei, regionális stb.). Összehasonlító árelemzést végeztünk a nagyvárosokban található feldolgozók termékeinek árával, a nagy bevásárlóközpontok által kínált felvásárlási árral. A termékek (a székelyföldiek és a potenciális konkurenské) minőségi vizsgálata elengedhetetlen, hiszen az egyéni jelleget nemcsak az arculat, hanem a minőség is hangsúlyozza (ez a minőségi javulás a fogyasztói árban is jelentkezik). Nem utolsósorban fontos kihangsúlyozni a termékkínálat skálájának bővítését divatos sajtók, vajkrémek stb. gyártásával, amelyhez elengedhetetlenül szükséges a tej minőségének javulása és a piacok kibővítése.

A kutatás hipotézisei a következők voltak:

I. A kiindulási helyzet:

a. a tejtermelők szintjén

1. Infrastruktúra

Általában minden székely falusi udvarban a családi ház mel-

lett van egy nagy gazdasági épület (istálló), amely alkalmas vagy alkalmassá tehető a szarvasmarhák tenyésztésére.

A legtöbb székely falu mellett a megfelelő méretű legelők és takarmánytermesztésre alkalmas szántóföldek is rendelkezésre állnak.

2. Állatállomány

Általában minden 3–4. gazdaságban van maximum egy vagy két tehén.

3. Tejtermelés szintjén

Általában naponta maximum 10-15 liter tejet fejnek gazdaságonként (havonta 300-450 litert).

4. Kiadás

A jelenlegi, hagyományos módszerrel (legelőn és szénán) tartott fejőstehenek esetében nagyon nehéz megbecsülni az önköltségi árat. A gazdák túlnyomó többsége nem ad ki pénzt a takarmányra, saját kaszálóját saját maga kaszálja le, és a szénát saját maga takarja fel és szállítja haza.

5. Bevétel

Általában a lefejt tejnek csak egy része kerül értékesítésre, és a havi készpénzbevétel nem haladja meg a 1,5-2 millió lejt. Információink szerint a tejfeldolgozók jelen pillanatban 4000 lej/liter vásárolják fel a tejet.

b. a tejfeldolgozók szintjén

1. Infrastruktúra

A három székelyföldi megyében két nagyobb (volt állami tulajdonú) vállalat van magyar kézben. Ezen kívül még számos kis méretű tejfeldolgozó üzem is létezik. Ez összességében jelentős tejfeldolgozó kapacitást jelent, viszont a felaprózottság és a belső versengés a külső (országos és nemzetközi) piacon folyó versenyben hátrányt és kiszolgáltatottságot eredményez.

2. Nyersanyag-ellátottság

Ezek közül mindegyik megfelelő mennyiségű és minőségű felvásárolható tej hiányával, de ugyanakkor időszakos (nyári) eladási gondokkal is küzd.

3. Kiadás, bevétel

Ennek megállapítása a kutatás feladata lesz.

c. a kereskedők szintjén

Jelenleg nem létezik egy integrált – több székelyföldi cég érdekeit összefogó – kereskedelmi rendszere a termékek értékesítésének, minden feldolgozó megpróbálja a maga módján, a létező kereskedelmi egységeken keresztül értékesíteni termékeit, javarészt a régió belül.

II. Az elérni kívánt célállapot:

d. a tejtermelők szintjén

1. Infrastruktúra

A létező gazdasági épület kisebb mértékű modernizálása, esetleg fejőgépekkel való ellátása.

Falu-, illetve községszinten a tejbegyűjtés megszervezését és

a tej minőségének biztosítását szolgáló hűtőházak megvásárlása a termelők által (közös erőfeszítés vagy pályázatok útján).

Megfelelő takarmánytermesztéshez szükséges eszközök vásárlása.

2. Állatállomány szintjén

Minden gazdaságban legyen 4-5 olyan tehén, amely képes naponta 20-25 liter tejet adni.

3. Tejtermelés szintjén

Általában havonta 3000-3500 liter tejet fejnek gazdaságonként.

A koncentrált takarmányozásnak és a hűtőházaknak köszönhetően biztosítható lesz a minőségi tej termelése, illetve tárolása.

4. Kiadás

Fontos szempont lesz a tej önköltségi ára pontos megállapításának és követésének a kidolgozása, és annak a gyakorlatban történő leszorítása. Jelen pillanatban rendelkezésre álló adatok alapján ez valahol 1500 lej körül van a takarmányozott, nagy tejhozamú állatok esetében.

5. Bevétel

Tekintettel arra, hogy a tejtermelők minőségi tejet tudnak biztosítani a feldolgozónak, elképzelhető, hogy a jelenlegi 4000-ról 5000 lej/literre emelkedjen az az összeg, amit a tejért tudna fizetni, ennek értelmében elvárható, hogy a székelyföldi tejtermelő gazdák tejből származó havi bevétele átlagban 15-17,5 millió lej legyen (3.000 / 3.500 liter X 5.000 lej =). Ennek a gazdasági eredménynek és az ehhez társuló jelentős életszínvonal-emelkedésnek a gazdasági vetületen túlmutató életmód- és lakosságmegetartó szerepe is lenne.

e. a tejfeldolgozók szintjén

1. Infrastruktúra

Hosszabb távon szükség lesz a vállalatok tejfeldolgozó berendezéseinek modernizálására és bővítésére is.

2. Nyersanyag-ellátottság

A megfelelő mennyiségű és minőségű nyersanyag-ellátottság kiszámíthatóan biztosítható lesz.

3. Kiadás

Ennek megállapítása a kutatás feladata lesz. A megnövekedett nyersanyagár ellensúlyozható a feldolgozási technológia modernizációjával.

4. Bevétel

A megnövekedett tejmennyiséget tekintetbe véve a kisebb ár-rés viszont a többszörösére megnövekedő forgalomnak köszönhető, a tejfeldolgozó vállalatok bevétele is várhatóan többszöröse lesz a jelenleginek.

f. a kereskedők szintjén

1. Infrastruktúra

A közös érdekeket képviselő és érvényesítő nagybani kereskedelmi cég létrehozása nem igényel jelentősebb infrastrukturális fejlesztést.

2. Késztermék-forgalmazás

Minőségi és szélesebb skálájú termékek forgalmazása, egy-egy márkanev alatt. A termékkel a 22 milliós romániai tejtermékpiacon szerzünk vezető szerepet. Ugyanakkor megpróbálunk a kergemarhakór miatt összeomlani látszó uniós tejtermelők által szabadon hagyott piaci részekbe is betörni. Ennek alapján biztosítani tudjuk a nagyságrendileg megnövekedett termékek értékesítését.

3. Nyereségesség

A jó minőségű és jól bevezetett márkanevű, különböző igényeknek megfelelő, szélesebb skálájú termékeket összességében nagyobb áron tudjuk értékesíteni.

Ami a kutatás módszertanát illeti, a kutatás során úgy elsődleges, mint másodlagos forrásokat felhasználtunk. Az elsődleges forrásokat a Hargita, Kovászna, valamint Maros megyei mezőgazdasági igazgatóságok állattenyésztésért felelős igazgatóival, kistérségi menedzserekkel, polgármesterekkel és mintagazdákkal készített interjúk, az élelmiszer-technológiai szakértők és a létező tejfeldolgozó és -értékesítő vállalatok vezetőinek megkérdezése és tanácsai jelentik. A megyei mezőgazdasági igazgatóságokon lefolytatott beszélgetések során meggyőzték minket arról, hogy a statisztikák legtöbbször nem a valóságot tartalmazzák, és nem elég csak polgármesterekkel és régiómenedzserekkel tárgyalni, hanem fel kell keressük a terepen az egyszerű gazdákat, akik ebből élnek, és tőlük fogjuk megtudni a valóságot. Másodlagos források a létező országos és regionális statisztikai adatok és az állattenyésztési, valamint élelmiszer-technológiai leírások voltak.

Ugyanakkor el kellett döntenünk, hogy a végső dolgozatot véletlenszerűen kiválasztott interjúalanyoktól kaotikusan és minden tervezés nélkül halomba gyűjtött adatokat a legmodernebb data-mining módszerekkel szűrjük, válogassuk meg és dolgozzuk fel, vagy a projektet tervszerűen összegyűjtött, lényegretörő adatok elemzése által vitelezzük ki. A csoportmegbeszélések folyamán azt a végső nézetet alakítottuk ki, hogy a piaci igények figyelembevételével „meg kell álmódni” egy jövőképet, ki kell dolgozni a hozzá vezető utakat, és ebből az alapfeltevés-rendszerből kiindulva kell megvizsgálni, hogy a jelenlegi helyzet mennyire illeszkedik az elvárt-hoz, mit kell tenni ennek megfelelő irányba tereléséhez.

Ha a marketingszemléletet figyelembe vesszük, véleményem szerint nem jó megközelítés a lehető maximális mennyiségű tejet megtermelni, azt feldolgozni és utána fejvesztve vevőket keresni, mielőtt a kész termék megromlana. Az egész projekt az eladásból kell kiinduljon.

Általában az eladási lehetőségekre ki kell dolgozni minimum egy optimista és egy pesszimista változatot. A pesszimista változat eredményezheti azt, hogy nem érdemes a dologgal foglalkozni. Ilyen esetben a egyetemünk vidékfejlesztő szakos hallgatóival közösen kell kidolgozzunk egy megoldást arra, hogy hogyan integráljuk Székelyföld lakosságát a posztmodern gazdaság szerkezetébe. Az optimista változat be kell tartsa a stratégiai management és a marketingmix klasszikus lépéseit.

1. A piac szegmentálása – kinek fogunk eladni? Kik élnek a közvetlen és az elérhető környezetünkben? Hogyan élnek, milyenek a tejtermék-fogyasztási szokásaik? Ha sikerül megfelelő mennyiségű adatot összegyűjteni, akkor az adatokat faktorelemzés vagy clusterelemzés segítségével is lehet csoportosítani és felosztani. Ki kell választani azt a néhány szegmenst, aki hajlandó és képes termékeink megvásárlására és fogyasztására.

2. A kiválasztott piaci szegmens(ek) potenciális méretének, vásárlóerejének és igényeinek meghatározása – itt jöhet be a statisztikai adatok alaposabb elemzése és kiértékelése.

3. A felmért igények kielégítésének költségalapú felülvizsgálata – a következő ponttal együtt tárgyalva.

4. A versenykörnyezet stratégiai alapú felmérése és elemzése – Porter-modell (kik a beszállítók, mit adnak el és milyen a tárgyalási pozíciójuk; kik a vevők, hányan vannak, hogyan lehet őket elérni, milyenek a tárgyalási pozícióik; milyen a verseny a piacon belül, kik a versenytársak és milyen erősek; hogyan lehet belépni a piacra, mennyire magasak és átjárhatók a belépési korlátok, hogyan reagálnak a bent lévők az újonnan jöttekre; milyen helyettesítő termékek léteznek, hogy állnak a piacon, mennyire fenyegetik a mi termékeinket) + SWOT-elemzés (helyi, belső erősségek és gyengeségek vs. a külső környezet felől érkező lehetőségek és fenyegetések).

5. A klasszikus 4P [Kotler, 1991]

a. Product – termékpolitika –: a vevők és a környezet figyelembevételével milyen termékskálát alakítunk ki, milyen költségvonzatai vannak a vevők elérésének.

b. Price – árpolitika –: milyen áron fogunk értékesíteni, mellékelve mikroökonómiai fedezeti pont és gazdaságos üzemlétszámításokat.

c. Place – értékesítési utak politikája, hova és milyen módszerekkel szállítunk, kik lesznek a kis- és nagykereskedő partnereink, hogyan érjük el és szólítjuk meg őket.

d. Promotion – reklám, eladás, eladásösztönzés, költségek.

Egy megvalósíthatósági tervet a legjobb úgy kidolgozni,

hogyan tartalmazzon egy pesszimista, egy optimista és egy elvárt értékekkel kiszámított lehetőséget. A projektre szabott szűk időkeret nem engedte meg mindhárom változat kidolgozását, és a felmérés sem tekinthető az egész kérdéskört átfogónak. A kutatás motivációi közt elsősorban a pályázó oktatók és hallgatók kutatási tapasztalatainak megszerzését említenénk. Az eredményeket hazai és külföldi konferenciákon, valamint tudományos diákköri konferenciákon be lehet mutatni. Az elért eredményeket természetesen a valós életbe is beültethetők. Ilyen gyakorlati haszon volna a tejvertikum integrált rendszerének kialakítása, a termékmarketing és -menedzsment optimalizálása.

Teljes körű, átfogó képet kell nyújtanunk a tejvertikumról ahhoz, hogy a termelési és értékesítési lánc minden szemét optimalizálhassuk a minőség- és költségtényezők tükrében. Ezek ismeretében pedig ki kell dolgozni a vertikumra vonatkozó stratégiát, és mintegy ajánlasként a tejfeldolgozók, érdekvédelmi szervezetek, nagy tenyésztők rendelkezésére bocsátani.

A kidolgozott stratégia főbb pontjai a következők lehetnek:

1. a tenyésztési tényezők javítása (legelővédelem, takarmány-növények termesztése nagy területen, állategészségügyi rendszer hatékonyra és szükségessé tétele, állandó szaktanácsadás létrehozása);

2. a tejminőségi javulása, a munka hatékonyságának növelése (fejőgépek, hűtőház, megfelelő tárolóedények, technika stb.);

3. a begyűjtési technológiák és módszerek vizsgálata, a minőségbiztosítás feltételeinek tulajdonjogi (ki a begyűjtő, ki szab árat a javuló minőségű tej esetében stb.) és szakmai vizsgálata;

4. a feldolgozás szakaszonkénti és a térségekre vetített vizsgálata (a feldolgozás folyamata minden szakaszban az árminőség optimális viszonyát tartsa szem előtt, természetesen a regionális és a nemzeti szintű versenyképesség jegyében);

Kutatásunk során vizsgáltuk a technológia és a szaktudás szintjét, az innovációt elfogadó készséget és képességet, a kiegészítő tudások szintjét (számítógép-használat, idegen nyelvek, tovább- képzéseken való részvétel stb.). A feldolgozó szektor vizsgálata célozza továbbá az eddig alkalmazott marketingstratégiák hatékonyságának, a vállalkozások menedzsmentjének, a vállalkozói és a versenykörnyezet szerepének elemzését. A kutatás során szembesültünk azzal a ténnyel, hogy sok helyen olyan személyek vannak vezető pozícióban, akik negatívan gondolkoznak, minden ötletre el tudják mondani, hogy miért nem működik, de nem megoldásorientáltak.

I. Románia tejtermelése és -fogyasztása a számok tükrében

Munkánkat a projekt területére vonatkozó főbb statisztikai adatok bemutatásával kezdjük. Forrásként, ha nem jelöltük másként, Románia Statisztikai Évkönyve–2000 szolgált. Az általános adatokat kiírjuk az egész országra vonatkozóan, majd, ahol rendelkezünk adatokkal, a középső fejlesztési régiót vesszük figyelembe (Fehér, Brassó, Kovászna, Hargita, Maros és Szeben megyéket), végül konkrétan kimutatjuk a három székely megye adatait. Ahol idősorok is álltak a rendelkezésünkre, azokat is közöljük. Itt kell megemlítenünk az Amerikai Egyesült Államokbeli Land O'Lakes Inc. és a román tejipar kapcsolatát.

1992–1998 között ez a cég aktívan részt vett a román tejipar magánszektorának a növelésében, széleskörű műszaki tanácsadást biztosított, segített új termékek kifejlesztésében. Mivel a vásárlók szükségletei az időben megváltoztak, a cég kibővítette hagyományos szolgáltatásait, és újakat vezetett be egy „Land O'Lakes” projekt által: „A mezőgazdasági magánvállalkozások felgyorsításának terve Romániában (1999–2001)”. A 2000-es évek elején a Land O'Lakes cégnek több mint 20 kliense volt a tejtermelési iparágban, amelyeknek azonnali szolgáltatásokat nyújtott azáltal, hogy segítette a stratégiai és pénzügyi menedzsment kialakítását, új termékek fejlesztését és ezek marketingjét, arra koncentrálna, hogy növeljék a cégek nyereségét, eladását, és csökkentsék a költségeket.

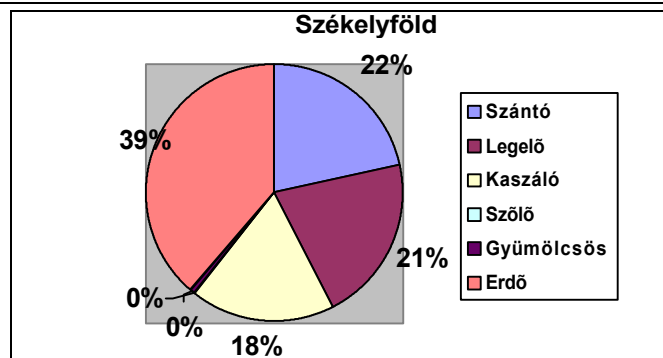
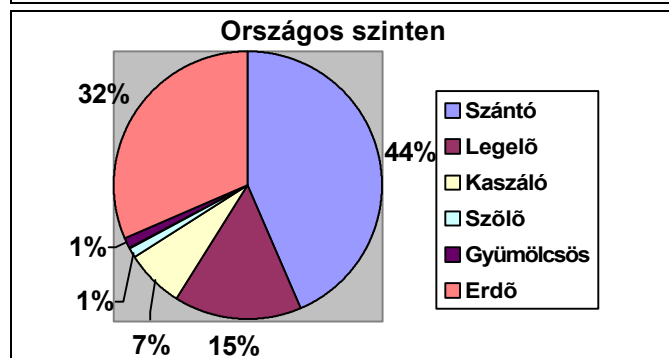
Úgyszintén a Land O'Lakes cég benne volt egy olyan irányú tervben, amely a tejfogyasztás növekedését tűzte ki célul Romániában azáltal, hogy létrehozta a „Tej Elterjesztésére Nevelők Szövetségét” (Alianța pentru Promovarea Educațională a Laptelui – APEL). Az APEL egy olyan szövetség, amelyben több mint 30 tejjel foglalkozó vállalkozó található, szállítók, csomagolóiparban dolgozók és magánszemélyek, amelyek politikailag függetlenek, és az a céljuk, hogy megnöveljék a tejtermékek eladását, és megállítsák a tejtermékek fogyasztásának csökkenését.

A Land O'Lakes továbbra is folytatni akarta a román tej-, élelmiszer- és mezőgazdasági iparban előforduló problémák kezelését, kidolgozott megoldásokat ajánlva. A baj az volt, hogy nem a hivatalosan közölt statisztikai adatokra támaszkodtak, hanem saját kutatásokat és terepfelméréseket végeztek. Ezeknek az eredménye egy hivatalos adatoknak ellentmondó adathalmaz lett. Ezt a tevékenységet hivatalos helyeken nem igazán értékelték, a cég ezért távozni kényszerült országunkból.

Első táblázatunk a mezőgazdasági területek struktúráját mutatja be. Az ábrákra nézve rögtön kitudnik, hogy Székelyföldön sokkal nagyobb az erdőterület aránya, mint az országban általában.

I.1. táblázat - A mezőgazdasági terület 1999 december 31.-én (hektárban számolva)

Régió, megye	Összterület	Mezei gazdálkodásba bevonva	Ebből magánkézben	Szántó	Legelő	Kaszáló	Szőlő	Gyümölcsös	Erdő
Ország összes	23839071	14730711	11432624	9358130	3322774	1511964	281180	256663	6790596
Középső régió	3409972	1938934	1456211	767564	665435	465196	12205	18534	1244339
Kovácszna	370980	186416	121723	86331	65009	33814	-	1262	166342
Hargita	663890	406438	281788	92729	148156	164058	77	1416	232545
Maros	671388	414827	407066	222513	119273	64042	3399	5600	214655
Székelyföld összes ³	1303425	758785	566337	268065	260874	223489	1437	4918	484749

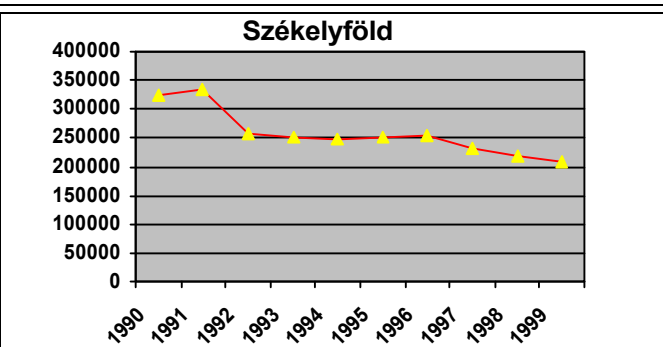
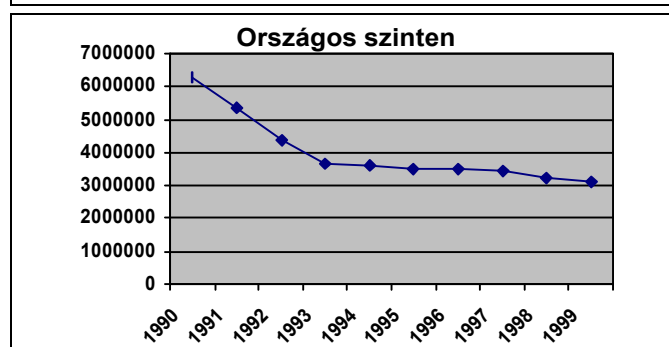
Ugyanakkor az arányokat tekintve kevés a szántó, viszont több a legelő és a kaszáló. Innen már levonható a következtetés, hogy ebben a régióban fakitermeléssel és -feldolgozással, valamint állattenyésztéssel érdemes inkább foglalkozni. (Ezt különben a környéket ismerők számadatok nélkül is megmondhatják.)

A domborzati- és éghajlati viszonyok, valamint a termőföld minősége csak ezt a fajta mezei gazdálkodást teszik lehetővé. A régió nagyrésze a növények közül csak krumplitermesztésre alkalmas, ez alól főleg Maros megye síkabb részei tesznek kivételt, ahol bizonyos mennyiségű gabonát is lehet termelni (ezek nagyrésze viszont már nem is Székelyföldre, hanem a Mezőséghez tartozik).

Az eddigiek ismeretében úgy tekintjük, hogy helyesen választottunk, amikor az állattenyésztést és azon belül is a tejtermelést választottuk kutatási témaként.

I.2. táblázat - A szarvasmarha állomány alakulása az elmúlt évtizedben (Forrás: Anuar Statistic 2000 + Benedek, 2002)

Év	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Románia	6291000	5381000	4355000	3683000	3597000	3481000	3496000	3435000	3235000	3134000
Székelyföld	325400	335500	258400	250419	247139	252459	253902	230444	218453	209464

Amint az a táblázatból és az ábrából kiolvasható, az 1989-es események után az állatállomány drasztikus csökkenése következett be (országos szinten 1993-ig az állomány a felére csökkent), sok helyen szétverték a telepeket és széthordták az állatokat, majd azok elpusztultak a nem megfelelő gondozás miatt.

Székelyföldön a visszaesés kisebb mértékű volt, kb. 30%-os.

1993 és 1997 között az állomány úgy országos szinten, mint Székelyföldön stagnált, majd egy kis mértékű visszaesés kezdődött. Közben lezajlott a mezőgazdaság privatizációja is, amint az I.3.-as táblázatból láthatják a következő számunkban, az állatok nagyrésze már a 2000-es év elején magánkézben volt.

(Folytatás a következő lapszámában)

³ Itt úgy számoltam, hogy Hargita és Kovácszna megyék teljes mértékben Székelyföldre tartoznak, Maros megyének csak 40%-a. Ez a számítás területileg ad néhány támpontot, de az állatállománynál már nem lesz alkalmazható.

A számviteli szabályozó rendszert befolyásoló néhány tényező Romániában és Magyarországon

BORBÉLY KATALIN

Mindazok, akik az egységesülő öreg kontinens sokszínűségét, nemzeti különbözőségeit féltik, valószínűleg nem a számviteli szakemberek. A már-már bábelinek tetsző zűrzavar ugyan – részben – megoldódni látszik az Európai Parlamentnek és az Európai Unió Tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002. számú rendeletével a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról¹, amely a 4. cikkben előírja, hogy „a 2005. január 1-jével vagy az azt követően kezdődő valamennyi üzleti évről a tagállamok jogszabályainak hatálya alá tartozó társaságoknak az összevont (konszolidált) éves beszámolójukat a 6. cikk (2) bekezdésében írtak szerinti eljárásban elfogadott nemzetközi számviteli standardok alapján kell összeállítaniuk, ha a mérlegfordulónapjukon az értékpapírjaik az 1999. május 10-én kelt, az értékpapírokkal kapcsolatos befektetési szolgáltatásokról szóló 93/22/EGK számú tanácsi irányelv 1. cikkének (13) bekezdése értelmében, valamelyik tagállam szabályozott piacán kereskedésre befogadottak”². Azok a mikro-, kis-, közép- és nagyvállalkozások, amelyek azonban nem jelennek meg az EU tőzsdén, feltehetően továbbra is valamilyen nemzeti szabályzás alapján készítik beszámolójukat. A nemzeti beszámolók kompatibilissé tétele a már elfogadottnak tekinthető (bár alternatívákat még mindig tartalmazó, nem végleges) IAS (IFRS)-ekkel a legfontosabb problémák, jövőbeni feladatok egyike, és felveti a kérdést, hogy melyik beszámoló tekinthető inkább a megbízható és valós képet tükrözőnek.

Minden olyan európai országnak, amely nem az Unió tagja, de kérte, vagy a jövőben kérni fogja felvételét, alapvető kérdés a minél gyorsabb harmonizáció. A felvételt megelőzően a csatlakozni kívánó országoknak szigorú gazdasági feltételeknek kell megfelelnie. A pénzügyi számvitel, mint a gazdasági (utóközlő) információs rendszere, adja alapját ezen nemzetgazdasági számításoknak, kimutatásoknak. A vállalkozások beszámolóit alapján döntenek a gazdasági élet szereplői arról, hogyan ítélik meg saját pozíciójukból az adott gazdálkodót.

Az európai integrációs feladat tehát minden nemzet számviteli szabályzásával szemben sokrétű követelményeket támaszt.

Ehelyütt azt vizsgáljuk, hogy a román és magyar számviteli előírások hogyan illeszkednek az uniós elvárásokhoz, különös tekintettel arra, hogy milyen tényezők befolyásolják a szabályozás rendszerét, ezáltal hatva a megbízható és valós képre.

Minden ország számviteli szabályozását közvetlenül befolyásolja az adott ország gazdasági-társadalmi struktúrája, fejlettsége. Nem szabad eltekintenünk továbbá az ottani számviteli hagyományoktól sem, amelynek jellemzői alapvetően a fent említett szerkezeti jellemzők történeti kialakulása során jöttek létre³. A társadalmi-gazdasági háttérrel elsősorban az adott országban, régióban kialakult jogrendszer, a vállalkozások finanszírozása (tőzsdei, családi, banki), az állam információigénye és ellenőrző szerepe befolyásolja. Ennek alapján megkülönböztethetünk ún. angolszász és kontinentális típusú rendszereket.

Mindkét vizsgált ország – számviteli hagyományait tekintve – kontinentális számvitelű. Ezekben az országokban dominál(t) a vállalkozások családi, ill. bank által történő finanszírozása, erőteljes (volt) az állam kontrolláló szerepe és információigénye. Így az ellenőrzést elsősorban a hatóságok végzik (végezték), némiképpen háttérbe szorítva ezzel a könyvvizsgálók és szakmai szervezetek szerepét. A könyvvezetést és a beszámolókészítést törvényekkel, rendeletekkel szabályozzák. A számvitelről szóló törvény – legyen bármilyen sokféle alternatívát kínáló is – a társaságiadó törvény által „felülről korlátos”, az adóalap megállapításakor a számviteli eredményből indulnak ki a vállalkozások. Ebből logikusan következik, hogy ezekben az országokban a vállalkozói magatartás a számviteli eredmény minimalizálását tűzi ki elsődleges célul, ehhez pedig az óvatosság elve⁴ (ill. az ebből származtatott legkisebb és legnagyobb érték elve⁵) illeszkedik a legjobban. Ez a megállapítás magában is kérdésessé teszi, hogy értelmezhető-e, és ha igen, hogyan az a megbízható és valós kép, mint a számviteli információkkal szemben elsődlegesen támasztott követelmény. A fentiekben tipizált, történetileg kialakult rendszer ma már nem létezik tiszta formájában, hiszen a csatlakozni kívánó országok a nemzetközi előírásokkal harmonizáló, az eddigiektől esetleg gyökeresen eltérő számviteli szabályokat kezdenek alkalmazni.

¹ Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendeletével a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról, Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2002/10. 150-452. o.

² Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendeletével a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról, 4. cikk: A nyilvánosan értékesített társaságok összevont (konszolidált) beszámolója, Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2002/10. 452. o.

³ Dr. Ferenczi András. Az európai számviteli rendszerek összehasonlítása Számvitel és Könyvvizsgálat 1998/10. 406-411. o.

⁴ 2000. évi C. törvény a számvitelről 15 (8). „Nem lehet eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan. A tárgyévi eredmény meghatározása során az értékvesztés elszámolásával, a céltartalék képzésével kell figyelembe venni az előrelátható kockázatot és feltételezhető veszteséget akkor is, ha az üzleti év mérlegének fordulónapja és a mérlegkészítés időpontja között vált ismertté. Az értékesítésekkel, az értékvesztésekkel és a céltartalékokkal el kell számolni, függetlenül attól, hogy az üzleti év eredménye nyereség vagy veszteség (az óvatosság elve)”.

⁵ A legkisebb-legnagyobb érték elve az óvatosság elvéből kiindulva annyit jelent, hogy az eszközöket a minimális értékükön vesszük fel a vagyonba, míg a forrásokat a maximális értéken. Ennek következtében „rejtett tartalékok képzünk”, hiszen nem mutatjuk ki a tényleges nettó realizált eredményt.

A helyzetet még árnyaltabbá teszi, hogy a két vizsgált ország évtizedekig a szocialista táborba tartozott, ahol a számviteli tradíciók mesterséges megszakítása, alapvetően az állami információigény alapján elkészített beszámoló volt a jellemző.

Összefoglalva tehát mindkét ország feladata a számvitel területén, hogy unióbeli partnereitől eltérően, gyorsan és hatékonyan olyan szabályozó rendszert alakítson ki, amely megfelel a belső és külső piaci szereplőknek, kompatibilis az Európai Unió elfogadott szabályozásával, ugyanakkor támaszkodjon az adott ország számviteli hagyományaira is.

Vizsgáljuk meg, milyen – a számvitelen kívül eső – tényezők befolyásolhatják a szabályozás tartalmát a jogszabályokon kívül. A vizsgálódás központi kérdése a szabályalkotás, ill. az ellenőrzés folyamata.

Meg kell említenünk azonban azt is, hogy bár a piacgazdaság nem azonos irányban és eltérő ütemben változott a két országban, mindkét helyen azonos problémák merültek és merülnek fel. Már az első törvények megalkotása idején is (1991) világos volt, hogy a beszámolóknak és az azt alátámasztó könyvvezetéseknek megbízható és valós képet kell adni a vállalkozások vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetéről. A kérdés sokkal inkább az volt, vajon a piac melyik szereplője legyen preferált helyzetben az információ létrehozásakor. Emlékezzünk vissza a fent említett banki, ill. családi finanszírozású vállalkozásokra és az óvatosság elvének kiemelkedő szerepére!

A kontinentális típusú számvitel sajátosságainak megfelelően elsősorban hitelezőorientált lett mindkét szabályozás, kiegészítve azzal, hogy különösen Romániában megmaradt az állam különösen magas információigénye.

A kilencvenes évek elején tehát lehetőség nyílt egy új, minőségileg más struktúra létrehozására.

A gazdaság nemzetközivé válásának gyors üteme komoly kihívást jelent minden nemzeti számviteli szabályozásnak, mivel a „kontinentális számvitel”-t alkalmazó országokban fennáll az igény a kodifikált mérlegjog hagyományainak folytatására. Nagyon fontos követelmény minden törvénnyel szemben, hogy normatív legyen, ugyanakkor a különböző típusú vállalkozások különböző ügyletfajtáinak elszámolásakor ezekben az országokban – úgy tűnik – nem elegendő előírni a tartalom elsődlegességének a formával szembeni alapelvét, hanem ennek jogszabályi kereteit is meg kell(ene) teremteni.

Anélkül, hogy a román számvitel tartalmi kérdéseit megvizsgálánánk, hiszen nem ez vizsgálatunk tárgya, meg kell állapítanunk, hogy a beszámolók részletzettségének, a hozzájuk kapcsolódó könyvvezetésnek a vállalkozások nagyságához történő igazítása nagyon gyakorlatias, a relevanciát a messzemenőkig

szem előtt tartó elképzelés. A szabályozás az alapvető kérdéseket illetően eurokompatibilisnek mondható.

A továbbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy a két országban milyen a hatalmi ágak szerepe a szabályalkotásban.

A számvitelt szabályozó legfontosabb törvények és rendeletek Romániában⁶: a 82/1991-es számviteli törvény (hatályos: 1994. január 1-jétől), a 704/1993-as kormányhatározat, amely előírásokat ad a fenti törvényhez, a 15/1994-es törvény az értéksökkenési leírásról, a 2338/1995-ös pénzügyminisztériumi rendelet az eszközök és források leltárkészítéséről, a 772/2000-es pénzügyminisztériumi rendelet az összevont (konszolidált) éves beszámolóról, a 94/2001-es pénzügyminisztériumi rendelet, amely egyes meghatározott vállalkozások beszámolóit harmonizálja az EU irányelveivel és a nemzetközi számviteli standardokkal, az 1880/2001-es pénzügyminisztériumi rendelet a könyvvitelről és az éves beszámoló tartalmáról a mikrovállalkozásoknál, amely 2003. január 1-jével hatályt veszített, és a helyébe lépett a 306/2002 kormányrendelet, amely a mikro-, kis- és közepes vállalkozásokra vonatkozik. Megemlítendő még: a 403/2000-es pénzügyminisztériumi rendelet a magánszemélyek, mint egyéni vállalkozók egyszeres könyvviteléről, a 7/2001-es kormányrendelet a személyi jövedelemadóról, a magánszemélyek és az egyéni vállalkozók jövedelmeiről és adókötelezettségeiről. illetve: a 75/1999-es kormányrendelet a könyvvizsgálói tevékenységről, a 126/1999-es törvény a könyvviteli szolgáltatásokról.

A jelenlegi román szolgáltatás tartalmazza azokat az alapvető előírásokat, amelyek kompatibilissé teszik a 4. irányelvvel, ill. meghatározott vállalatcsoport számára lesz kötelező az IAS (IFRS)-ek szerinti beszámoló.

A legfontosabb követelményt – a beszámolóval szemben a megbízható és valós képet – a hű, világos és teljes jelzőkkel egészíti ki. A világosság és teljesség nem számviteli alapelvként, hanem további követelményként jelenik meg a hű kép mellett. A könyvvezetés és beszámoló készítés során a Pénzügyminisztérium által meghatározott alapelveknek kell eleget tenni. Ezek az alapelvek a vállalkozás folytatásának elve, az óvatosság, a bruttó elszámolás, az összemérés, az egyedi értékelés, a folytonosság, a következetesség, a tartalom elsődlegessége a formával szemben, a relevancia elve. A törvény a lényegi szabályozást a Pénzügyminisztérium hatáskörébe utalja, amely nem engedélyez eltérést az előírásoktól, sőt minden évben kiad egy zárási végrehajtási utasítást, amely sok esetben ellentmond a már meglévő előírásoknak, megszegve ezzel a következetesség elvét. Ha a szabályokat abból a szempontból vizsgáljuk, hogy a szabályalkotás törvénykezési vagy államigazgatási szinten történik-e, akkor közvetlenül a vállalkozói szám-

⁶ Benkő Pál: A számvitel szabályozása és a vállalkozók beszámolási kötelezettségei Romániában, Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2002/6, 284-335.o.

vitel befolyásolók közül két törvényt, egy kormányhatározatot és négy pénzügyminisztériumi rendeletet találunk. Tegyük hozzá, hogy a 82/1991-es számviteli törvény adja a szabályozás elvi alapját, és ennek tartalma helyenként pontatlan, nem ad egységes értelmezést az általa használt fogalmakra és nem is hivatkozik azok másutt történő meghatározására, nem tartalmazza a vállalkozások beszámolóinak legfontosabb tartalmi kérdéseit. A fentiekből következik, hogy a beszámolót és az azt alátámasztó könyvvezetést határozatokkal és rendeletekkel szabályozzák, amely nem teszi lehetővé az elveken alapuló, a gazdasági eseményeket minden körülmények között azonosan kezelő szabályozást. Minél nagyobb a szabályok száma és ezek keletkezési helye, minél inkább átcsúszik a törvényhozásból az államigazgatásba, annál nagyobb a veszélye a számviteli alapelveket nem tartalmazó, rövid távú érdekeket tükröző, elmentmondásos, az állandóságot, az összehasonlíthatóságot és a normativitást nem biztosító szabályozásnak.

Magyarországon ebből a szempontból más típusú folyamat zajlott le. A vállalkozások számvitelére vonatkozó szabályozás törvényalkotással történt. Az 1991. évi XIII. törvényt öt alkalommal módosították.

A következőkben megvizsgáljuk, mi volt az oka a módosításoknak, és milyen területeket érintett. Felsorolásuknál nem törekszünk a teljességre. Az első módosítás (1993. évi CVIII. törvény) érintette többek között a vagyonértékelést, különös tekintettel a devizában és valutában kifejezett eszközökre és forrásokra; az árbevétel és export árbevétel fogalmának és tartalmának a pontosítását, ill. az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítésének, nyilvánosságra hozatalának és auditálásának szabályait. Jelentősen bővítette a kiegészítő melléklet tartalmát. A módosítás a magyar gazdaság jelentős változásaihoz kapcsolódik: a forint külkereskedelemben való alkalmazásához és azon vállalkozások számának növekedéséhez, amelynek konszolidált beszámolót kell készítenünk. Megjegyzendő, hogy a törvényt módosítás az utóbbi területen az EGK 7. összevont éves beszámoló készítéséről szóló irányelve alapján történt. A második módosítás (1995. évi XX. törvény) során a törvény megváltoztatta az eszközök értékelésének szabályait, lehetővé tette a befektetett eszközök érték helyesbítésének alkalmazását. Szabályozta a már bejegyzett társaságoknál a forintról devizára és devizáról forintra való áttérés szabályait a nyilvántartásoknál, pontosította a saját tőkével kapcsolatos korábbi előírásokat, az eredménytartalék felhasználhatóságát.

Az érték helyesbítés alkalmazásának lehetősége összefüggésben volt a forint folyamatos leértékelésével. Ez a tény különösen befolyásolja azoknak a vállalkozásoknak a helyzetét, amelyek beruházásaik nagy részét devizahittel finanszírozták. Az

érték helyesbítés (piaci értékeken történő kimutatás) és az ennek megfelelően képzett értékelési tartalék kompenzálhatja a kedvezőtlen változást, anélkül, hogy a vállalkozás által előállított nettó realizált eredményt befolyásolná. Az áttérés szabályozása azzal a ténnyel függ össze, hogy a vámszabad területi társaságokra engedélyezett kedvezményeket kiterjesztették az előírásoknak megfelelő belföldi társaságokra is, de a forintról devizára és a devizáról forintra történő áttérés módszereit és követelményeit eddig nem fektették le.

A harmadik módosítás (1996. évi CXV. törvény) volt a legnagyobb horderejű, hiszen több területet érintett az eddigieknél, és elsősorban nem kiegészítéseket, hanem módosításokat tartalmazott. Ilyenek az ellenőrzés, önellenőrzés hatásainak bemutatása a beszámolóban; a beszerzési és előállítási költség tartalmának változása; a támogatások, a juttatások, térítés nélküli átadások-átvételek elszámolása, saját tőke tartalmának változása; a beruházásokhoz igénybe vett devizahitelek árfolyamváltozásainak elszámolása; a gazdasági társaságok megszűnésével kapcsolatos elszámolások; változások az egyszerűsített könyvvezetésben. Tovább pontosították az időbeli elhatárolások eseteit, tovább bővült a kiegészítő melléklet. Nem utolsósorban említést kell tenni arról, hogy bővült a számviteli alapelvek köre három tipikusan angolszász elvvel, és kötelezővé vált a számviteli politika írásba foglalása, a hozzátartozó szabályokkal együtt. A jelentős változások több okra vezethetők vissza. Mindenekelőtt fontos megjegyezni, hogy a magyar gazdaság 1996-ra eljutott abba az állapotba, amelyben már megjelent a legtöbb piacgazdaságra jellemző gazdasági esemény, értékelési probléma. Ezek szabályozása a számviteli törvényben elengedhetetlen volt. A lehetséges megoldási formákat ez esetben is a nemzetközi előírások kínálták, az EGK 4. irányelve, ill. az IAS-ek. Az 1997. január 1-jétől hatályos változások leginkább ezeket a megoldási módokat alkalmazzák. Ezzel a módosítással ez eddig tipikusan kontinentálisnak nevezett magyar számvitelbe elkezdtek beszivárogni az angolszász elemek. A nemzetközi harmonizáció tükrében ez a folyamat kedvezőnek minősíthető.

A negyedik módosítás (1997. évi CXXX. törvény) a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeinek beszámolóját érintette, ill. a korábban szabályozott kérdések pontosítását, felülvizsgálását. Ezek a változások elsősorban a magyar gazdaság számvitelben megjelenő problémáira adtak választ.

Az ötödik, utolsó módosítás (1998. évi XXXIII. törvény) a gazdasági társaságokról szóló törvénnyel volt összefüggésben. Legjelentősebb szabályozási területei az előtársaságokat, az átalakuló társaságokat és a hitelezői érdekeket védtek. A számviteli törvény ekkorra Magyarországon is elveszítette normativitását, hatalmas terjedelműre duzzadt, ellentmondásokat tartalma-

zott. 1998-ban, az Unióhoz való csatlakozási tárgyalások során felülvizsgálták az akkor hatályos magyar számviteli törvényt. Ennek eredményeképpen alkották meg a 2000. évi C. törvényt. A számviteli törvény újrakodifikálása tehát egyszerre volt „belső és külső kényszer”.

A számviteli törvény szerkezete tisztább lett. Gyengül az eddig nagyon erőteljes óvatosság elve a valóság elvéhez képest. A törvény előírásaitól a megbízható és valós kép érdekében – nem egyértelmű feltételek mellett – el lehet térni, a 4. irányelv⁷ előírásait betartva. A fenti változásokból levonhatjuk azt a következtetést, hogy tartalmát tekintve a magyar számvitel kontinentális jellege csökkent, míg ezzel egyidejűleg erősödtek benne az angolszász elemek, közelítve a nemzetközi harmonizációs törekvésekhez. Nem kötelező azonban egyetlen vállalkozás számára sem a nemzetközi standardok szerinti beszámoló készítés, szemben a romániai szabályokkal. A jelenleg hatályos törvény előírja, hogy nemzeti számviteli standardokat kell létrehozni, amelyek kiegészítik a keretjellegű törvényi előírásokat. A standardokra vonatkozó előírások – valószínűleg – az Unióba való belépéssel egyidejűleg válnak kötelezővé. Bár a felsorolt jogszabályok száma közel azonos, továbbá a módosítások során alapvetően hasonló problémák mutatkoznak, mégis megállapíthatjuk, hogy a magyar szabályalkotási folyamat „tisztább”, egységes előkészítéséből, szerkezetéből adódóan sokkal kevesebb ellentmondást tartalmaz. Mivel a legmagasabb rendű jogszabály határozza meg a beszámoló készítést és az azt alátámasztó könyvvezetést, nem lehet egyszerűen „felülírni” a korábbi szabályokat, bármilyen érdek kívánja is azt. A számviteli alapelvek határozzák meg a gazdasági események nyilvántartásba vételét, és fontos, de nem mindig érvényesülő szempont a szabályozás normativitása.

A jogszabály-alkotási folyamat mellett még azzal a két tényezővel foglalkozunk, amely a megbízható és valós kép szempontjából szintén lényeges, de nem a számvitel tartalmi előírásai befolyásolják.

Romániában a mikro- és középvállalkozások számára nem kötelező a könyvvizsgálat. Ezeknél a vállalkozásoknál 3 millió lej árbevételeig a vállalkozás vezetője maga is elkészítheti a beszámolót, ezen határérték felett a beszámoló készítést mérlegképes könyvelőnek vagy szakértőnek kell elvégeznie. További biztosíték, hogy a felügyelő bizottsági tagok közül legalább egy szakértői képesítéssel kell rendelkezzen, így a beszámolóban foglaltakért ő is jótállhat. A nagyvállalatok esetében kötelező a könyvvizsgálat, amely a nemzetközi számviteli standardok szerinti beszámolóra vonatkozik. Felmerül a kérdés, hogy a román könyvvizsgálók birtokában vannak-e már azoknak az ismereteknek, amelyek lehetővé teszik a könyvvizsgálatot.

Amennyiben nem, vagy továbbképzésen kell részt venniük, amely feltehetőleg rendkívül költséges és időigényes, vagy sok más országhoz, így Magyarországhoz hasonlóan átengedik ezt a feladatot, ill. ennek jelentős részét a multinacionális cégeknek, amely hosszú távon a hazai könyvvizsgálat háttérbe szorulásához vezet.

A számviteli előírások megsértéséért az adóhatóság bírságot írja a vállalkozásokat.

A beszámoló nyilvánosságra hozatala úgy történik, hogy a vállalkozások az elkészített beszámolójukból egy példányt a megyei Kereskedelmi Kamarának, egyet pedig a megyei adóhatóságnak adnak le. A Kamara – megfelelő illeték ellenében – erősen rövidített formában közzéteszi közlönyében a beszámolót, ami feltehetőleg csak egy formális eljárás, hiszen rövidítve, szöveges magyarázat nélkül nem valószínű, hogy lényeges információt nyújtana a piac bármely szereplőjének is. A cégbíróságok létrejöttével azonban lehetőség nyílik országos információs rendszer kialakítására, amely ezt a komoly hiányosságot megszüntethetné. Magyarországon a számviteli törvény értelmében kötelező a könyvvizsgálat minden kettős könyvvitelt vezető vállalkozásnak, kivéve, ha a vállalkozás éves szintre átszámított nettó árbevétele az üzleti évet megelőző két évben nem haladta meg az 50 millió forintot. Ha egy vállalkozás konszolidálásban bevont, ill. élt a fent említett törvényi előírásoktól való eltérés lehetőségével a megbízható és valós kép érdekében, nem vonatkozik rá a kivétel. Magyarországon a könyvvizsgálatra vonatkozó előírások teljesen más típusúak, mint Romániában, ami első sorban abból adódik, hogy Románia szabályozásában a különböző beszámolóformákat (véleményem szerint nagyon helyesen) összekötötte a vállalkozások méretével, míg Magyarországon ez a számviteli törvényben nem szerepelt tényezőként. A számviteli törvény XII., a jogkövetkezményekről szóló fejezetében kimondja, hogy a törvény előírásainak megértésekor a Polgári Törvénykönyv, ezen túlmenően a Büntető Törvénykönyv felelősségre vonási szabályait kell alkalmazni. Ha a szabálytalanságot az adóhatóság állapítja meg, akkor a bírságot – hasonlóan a romániaihoz – ő szabja ki az adózás rendjéről szóló törvény alapján.

A fentiek alapján tehát a jogértelmezés elsősorban az adóhatóságok feladata, nem pedig a bíróság ítélezése alapján történik. Ez a tény logikusan következik abból a korábbi állításból, miszerint ún. kontinentális számvittel rendelkező országokban a számviteli rendszer erőteljesen adótörvény-orientált, ill. magas (az államot képviselő) hatóságok, ez esetben az adóhatóság kontrolláló szerepe.

Magyarországon a beszámoló nyilvánosságra hozatala létbe helyezéssel és közzététellel történik. Minden cégjegyzék-

⁷ 2000. évi C. törvény a számvitelről 4. (4,5)

be bejegyzett vállalkozás – a törvényben meghatározott időpontig – köteles a cégbíróságnál letétbe helyezni beszámolóját, amelynek adatai nyilvánosak. Közvetéti kötelezettségüknek azzal tesznek eleget a vállalkozók, ha a letétbe helyezéssel egyidejűleg egy eredeti példányt küldenek az Igazságügyi Minisztérium Cégnyilvántartási és Céginformációs Szolgálatának, amelynek adatállománya bármilyen harmadik fél számára hozzáférhető. Várhatóan a magyar eljáráshoz hasonlóan alakul majd a román nyilvánosságra hozatali szabályozás, biztosítva, hogy a piaci szereplők földrajzi helyzetüktől függetlenül férhessenek hozzá az adatokhoz.

A fentiekben röviden megvizsgáltuk a szabályalkotás, a könyvvizsgálat, a jogkövetelmények és a nyilvánosságra hozatal kérdéseit, anélkül, hogy a számviteli szabályozás tartalmi kérdéseivel érdemben foglalkoztunk volna. Mindez azért tekinthető fontosnak, mert a fentiekből is kitűnik, hogy a nemzeti számviteli szabályozást milyen erőteljesen befolyásolja a szabályalkotó, kontrolláló környezet. Egy ország legfontosabb társadalmi-gazdasági jellemzői nyilvánulnak meg abban, hogy egy adott terület szabályozását milyen mértékben tekinti törvénykezési, ill. igazgatási feladatnak, milyen módon ellenőrzi, ellenőrizheti a szabályok végrehajtását, mindennek mekkora nyilvánosságot biztosít és milyen információs csatornákon keresztül.

Ha a „kontinentális számvitelt” alkalmazó országok csoportjából kiemeljük az ún. volt szocialista országokat, ez

esetben a fentiekben vizsgált két országot, kijelenthetjük, hogy a 90-es évek elején megalkotott számviteli törvények „klónoztak” voltak. Több lehetőség kínálkozott számukra: azon országok számviteli rendszerének „átvétele”, amely a nyugat-európai partnerek közül kiemelkedő szerepet játszott korábban. Így például a lengyel törvény a némethez, a magyar az osztrákhöz, a román a franciához hasonlít, de legalábbis ezt vették alapul a törvényalkotók, ami – figyelembe véve történelmüket – logikus. A másik lehetőség a nemzetközi számviteli dokumentumok alapul vétele volt (Az IAS-ek, az EGK 4., 7. irányelve). (Ezzel a lehetőséggel Magyarország az 1991. évi XVIII., számvitelről szóló törvény előkészítésénél nagyon jól élt.)

Ezzel a jelentős hátránnyal együtt azért elmondható, hogy – függetlenül a cikkben említett hibáktól, hiányosságoktól – mindkét ország számviteli rendszere rendkívül rövid idő, hozzávetőleg egy évtized alatt korszerűvé, alapvetően eurokompatibilissé vált.

A további teendő – a feltételek megteremtése mellett (jól működő piacgazdaság, tiszta jogalkotási folyamat, magas szintű szakmai ismeretek, a gazdasági környezet minden szereplője által elfogadott ellenőrző rendszer) – egy kétszintű, a nemzetközi és a nemzeti igényeknek megfelelő szabályzó rendszer létrehozása, melynek központi kérdése – véleményem szerint – a két szint által előírt megbízható és valós kép közelítése, összhangba hozása.

Irodalomjegyzék:

1. Az Európai Parlamentnek és az Európai Unió tanácsának 2002. július 19-én kelt, 1606/2002 számú rendeletével a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról, Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2002/10.
2. Dr. Ferenczi András. Az európai számviteli rendszerek összehasonlítása, Számvitel és Könyvvizsgálat 1998/10
3. Benkő Pál: A számvitel szabályozása és a vállalkozók beszámolási kötelezettségei Romániában, Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2002/6

Tíz esztendő a civil társadalom és az önkormányzatok szolgálatában

K O L U M B Á N G Á B O R

Tíz esztendő tevékenységének rövid összefoglaló bemutatójához bevezető szavakat írva, nehéz megkerülnöm a kérdést, sok vagy kevés ez az idő a mérlegkészítéshez?

Ha arra gondolok, hogy a rendszerváltó Kelet-Európában kevés olyan civil szervezet működik, amely folyamatos tíz esztendőnyi tevékenységről tud beszámolni, a talán érthető büszkeség és öröm, ami a Civitas csapatot az évforduló kapcsán jellemzi, szomorúsággal is keveredik. Nem volt ele-

gendő tíz esztendő az erős civil társadalom kialakulásához a térségben, és ez talán még sokáig várat magára Romániában is. A kezdeti lelkes indulás után pár évre megtorpanás következett. Az intézményépítéshez elengedhetetlen források hiánya és a tevékenységet támogató polgári magatartás elmaradása kiszolgáltatott helyzetbe, majd megszűnésre kényszerítette az alapítványok és egyesületek nagy részét. Az egyre erősödő és az élet minden területére befolyást gyakorolni óhajtó politikai szféra embereket csábított el a pártokhoz, majd jogi és pénzügyi eszközökkel próbálta csök-

kenteni a civil társadalom szabadságát. Szomorú tapasztalata a túlélésnek, hogy a ma működő civil szervezetek forrásai szinte kizárólagosan külföldi programokból származnak. Ez a helyzet, amely talán egyik jellemzője a globalizálódó világunknak, de mindenképp sajátosan kelet-európai, a forrásvezéreltség és a valódi szükségletek közti egyensúly megtalálásának művészeivé tette a civil társadalom szervezeteit.

Megkésettség következménye, vagy a jövő üzeneteként értelmezhető ez a helyzet? A tíz esztendő talán kevésnek bizonyul ahhoz, hogy megnyugtató választ adjunk erre a kérdésre.

A Civitas Alapítvány történetére visszatekintve felidézhetőek a kezdeti évek lelkes szervezései, az első rendezvények, ahol a kisszámú csapat, rendszerint a Nyílt Társadalomért Alapítvány (FSD), vagy a Helyi Közigazgatási és Közszolgálati Intézet (ILGPS) támogatásával szakmai továbbképzőket tartott a közigazgatásban dolgozó szakemberek számára. A sikeres indítást és a két iroda kialakítását (Székelyudvarhely és Kolozsvár) tette lehetővé 1992-ben az akkori magyar kormány által nyújtott támogatás, valamint a Székelyudvarhely Megyejogú Város Önkormányzata biztosította székhely.

Az első években megnyilvánult a Civitas Alapítvány egyik fontos értékvallalása, a nyitottság és a polgári értékrend támogatása.

Hamarosan kialakult a mai napig is működő partnerség a Babes–Bolyai Tudományegyetem politológia és közigazgatási karával. Szakmai fejlődésünk jelentős mozzanatai voltak a partnereinkkel közösen megjelentetett szakkiadványok, szervezett konferenciák és tréningek. Társaink köre egyre bővült, Közép- és Délkelet-Európából és az Európai Unió országaiból sikerült programjainkhoz partnereket találni.

A megtorpanás a mi szervezetünk életében is közel másfél évig tartó túlélési periódust jelentett, amikor a mindennapok gondja lefoglalta az alapítvány minden erejét. Stratégiaváltással és a szakmaiság értékének felvállalásával sikerült kitörni ebből a helyzetből.

Alapítványunk tevékenységét mindvégig jellemezte az újítás, számos addig a nonprofit szférában nem alkalmazott megoldást honosítottunk meg. Ilyen volt a szakértői és a kapcsolatemberek hálózatának megszervezése, a nagyszámú külső munkatársakkal való sikeres együttműködés. A hálózati szervezési technikák (networking) alkalmazása, majd később a virtuális intézmény irányában történt elmozdulás úttörő szerepek voltak a civil szervezeti menedzsment területén.

A helyi civil társadalom fejlesztésében játszottunk katalizátor szerepet szakmai tanácsadással, a jogi bejegyzéshez és a projektek megírásához nyújtott segítséggel. Később az így életre segített „versenytársaink” lettek a partnereink a több éves programokat bonyolító konzorciumokban.

Együttműködési filozófiánkat a polgári önkormányzás eszméje vezérelte. Ebből ered a Civitas alapítvány alapképessége: a helyi önkormányzatok és a civil szervezetek hatékony együttműködésére épülő projektek generálása és menedzsmentje.

A közigazgatás és a civil társadalom mellett a helyi gazdaság fejlesztése szerepelt és szerepel kiemelt helyen a prioritásaink között. 1998 óta egyik fő szolgáltatásunk a helyi és regionális fejlesztési stratégiák kidolgozásában nyújtott asszisztencia, ezáltal próbálva egy koherens és követhető útitervet nyújtani a vidéki településeknek, a vidéki gazdaságnak.

Az utóbbi esztendőkből észlelhető elmozdulás a civil szférában, a bázisszervezetekre (grass root) és a professzionális forrásmenedzser- és tanácsadó szervezetekre való szétválás formájában jelentkezik. A bázisszervezetek a helyi közösségekkel való kapcsolattartásra, az önkéntesek mozgósítására és a helyi problémák és források feltárására szakosodnak. Az Európai Unió vagy az Egyesült Államok által fejlesztési céllal a térségbe vezérelt forrásainak érvényesítésére magasan képzett, megfelelően motivált személyzetre és professzionális menedzsmentre van szükség. A globális finanszírozók elvárásai közt gyakran szerepelnek a szofisztikált elszámolási technikák ismerete mellett a jelentős saját hozzájárulás, az intézményi képesség, a programalkotás és menedzsment képessége. Alapítványunk – felismerve a lehetőséget és a kihívást, ami ebben a fejlődési trendben rejlik – elindult a professzionális szolgáltató és menedzsmentszervezet kifejlesztésének irányában.

Ez már a jövő. A tíz esztendő kevés a mérlegkészítéshez, de a jövő megalapozásához talán elegendő.

A Civitas Alapítvány életét azok az emberek teremtették, akik a tíz esztendő alatt munkatársaink voltak. Ez volt az a többszáz kreatív és a polgári önkormányzásnak elkötelezett szakember, kik hosszabb vagy rövidebb ideig összekötötték sorsukat az alapítványunkban. Munkájuk sikere volt a jutalmuk és a tanulás, a tapasztalat, melyet ezen az úton szereztek. Legyen ezért számukra is köszönet munkájuk fel- emléttése az emlékkötetben. Közülük három ember nevét külön is meg kell említeni. András Péter, Orbán Árpád és Hajdó Csaba voltak, akik az alapítványt menedzselték. Az ők életük éveig egy volt az alapítványéval. Köszönet odaadásukért és felelősségteljes vezetői munkájukért.

Rendezvények

A fejlődő gazdaságok bankrendszerének modernizációja – RIF

A kolozsvári Bethlen Kata Diakóniai Központ újabb szakmai rendezvénynek nyújtott helyszínt 2003. május 31-én. A konferencia címe: A fejlődő gazdaságok bankrendszerének modernizációja, szervezői a Romániai Magyar Közgazdász Társaság Ifjúsági Frakciója, illetve a Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézetének Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudományi Szakkollégiuma.

A konferenciát Ciotlăuș Judith, a RIF elnöke nyitotta meg, Somai József, az RMKT elnöke pedig üdvözlte a jelenlévőket. Somai József az ifjúság tudományra való nyitottságát hangsúlyozta, dicsérő szavakkal illetve az RMKT Ifjúsági Frakciójának tagjait, akik sűrű szakmai rendezvényeikkel a közgazdász ifjúság szakmai fejlődését szolgálják.

Első előadó, Szécsi Kálmán, a Raiffeisen Bank Hargita megyei igazgatója A román bankrendszer átalakulásának áttekintése címmel tartott vitaindítót. Megvallása szerint az átalakulás során végbement főbb folyamatokat szándékozott megvilágítani, hogy a továbbiakban szóló előadók mondandói számára bevezetőt, ugyanakkor keretet is nyújtson.

Szerinte a bankrendszer vizsgálatának a piac kontextusában kell történnie, elemezve az ország és a régió gazdasági rendszereit. A rendszerváltás utáni gazdasági mutatók elemzésével szemléltette a román bankrendszer fejlődését, mely szerinte, bár pozitív irányú, mégsem keltette fel eléggé a külföldi befektetők figyelmét. Hangsúlyozta a GDP utóbbi három éves növekedésének, az infláció fokozatos csökkenésének és a szintén egyre jobb inflációs előrejelzések fontosságát.

Elmondta viszont, hogy a külföldi beruházások terén stagnálást érzékelünk 1999 óta, és az elmúlt esztendőben sem történt nagy változás. Romániában a külföldi tőke aránya lemarad a régió országainak hasonló mutatójától.

A portfólió beruházások és a tőzsde, mely szoros összefüggésben van a bankrendszer fejlettségi szintjével, aluteltjesítenek. Úgy a tőzsdei tőkésítés, mint az ügyletek volumene tekintetében 2002-ben Románia az utolsó helyet foglalja el a közép-kelet-európai országok között.

A bankrendszer szoros kölcsönhatásban áll az állampapírpiaccal is. A román piacon tulajdonképpen reál negatív kamatok léteznek, mivel az állampapírpiacon mesterségesen lenyomta a kamatokat. A lakossági betétek a devizapiac irányába tolódtak el.

Románia devizatartalékai az utóbbi néhány évben növekedtek, külföldi adósságaihoz hasonlóan (2003 februárjában 15,675 milliárd USD). Az ország lakossági és vállalati

szektorban kihelyezett hitelállománya növekedési trendjében megfigyelhető, hogy a román lejrel ellentétben a devizák aránya fokozatosan nő, ezen belül pedig az euró nyer egyre nagyobb részt.

Megvizsgálva a RNB külföldi összaktíváinak szerkezetét 2002-ben és ezt viszonyítva a 2001-es helyzethez, megállapíthatjuk, hogy az értékpapírok, valamint a devizák aránya emelkedett az arany kárára.

Szécsi vitaindító előadásában rámutatott arra, hogy a térség iránti tőkeérdekltség mérsékelte, idézve egy, a The Economist által közzétett cikket, mely szerint a román bankpiac fejlődik, ellenben kicsi és kockázatos, illetve a térségből hiányoznak a nagybefektetők.

Utolsó gondolatként rámutatott arra, hogy a bankpiacot egy organikus úton való fejlődés jellemzi Romániában. Nincs koncentráció, amely elősegítené a kockázat csökkenését. A magas fokú szegmentáció szintén kockázatforrás. A RNB intézkedéseket hoz a kockázat kordában tartására: szigorúan meghatározza a pénzügyintézmények kötelező tartalékrátájának nagyságát, emeli a tőkemegfelelési mutatókat. Szécsi újra idézte a The Economist-et: szerintük a nagy külföldi befektetők néhány év múlva érkeznek majd, és a kormány is reméli, hogy a román bankrendszer biztonsága nő, ezt a RNB utóbbi néhány évben hozott határozott intézkedéseivel támasztva alá.

Marc Canizzo, az Osprey Capital partner menedzsere a bankok átszervezéséről tartott előadást. Szerinte az 1990-ben újrászületett román bankrendszer tipikus problémákkal találkozott: a mérleg aktív oldalán a régi kihelyezési portfóliókat kellett felszámolni, újabb rossz adósságok keletkeztek; a bankrendszer túl óvatos a kölcsönök nyújtásában; sok területen a nyájhatás érvényesül, mint például a jelzálogpiac szereplőit a konkurencia túlzott befolyása és követése jellemzi.

Behelyezve a román bankrendszert a globális struktúrákba, Canizzo elmondta, hogy a globális pénzügyi piacokat a liberalizáció, deregularizáció, fokozatos privatizáció és egyre hangsúlyosabb technológiai fejlődés jellemzi.

Canizzo véleménye szerint az operacionális átszerveződést a konzervatív mentalitás akadályozza.

Az előadó kérdésekre válaszolva elmondta, hogy elégedetlen az ország fejlettségi szintjével és az átalakulási folyamatok ritmusával, de bízik benne, hogy tíz éven belül a generációcsere is hozzájárul a gyors és tényleges „rendszerváltáshoz”.

A konferencia harmadik előadója Sípos Ágnes, a brassói

székhelyű Finansbank ügyfélkapcsolattal foglalkozó munkatársa, aki a bank-ügyfél kapcsolat lehetőségeiről és kihívásairól beszélt. Gyakorlatias előadása többéves bankszakmai tapasztalaton alapult, kihangsúlyozta a humán tényező fontosságát, a szoros kapcsolatot az ügyféllel és a gyors, minőségi kiszolgálást. Kiemelte az új szolgáltatások megjelenésének fontosságát, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy például az online banking elterjedése nem valószínű az infrastruktúra hiánya miatt. Szerinte a tőkepiaci műveletek liberalizációja nagyon elmaradott, a banki műveletek bürokráciája szintén jelentős hátráltató tényező. Ugyanakkor figyelemre méltó gyakorlati tanácsokkal szolgált a banki műveletek kockázatának csökkentésére, ajánlotta a bankgaranciát, mint az export-importálók biztonságos kifizetési eszközét, és felhívta a figyelmet az okmányos inkasszó előnyeire.

Végül a gyakorlati bankszakember szemével tekintve állítja, hogy főleg a kis- és középvállalatok számára hosszadalmas és nem akadálymentes a hitelfelvételi eljárás, és hosszú távú hitelt a bankok nem nyújtanak, ami korlátozza a vállalatok lehetőségeit. Hitelnyújtás előtt a bank mélyreható hitelelemzést végez a vállalat tevékenységi köréről, piacáról, pénzmozgásairól, beszállítóiról, ügyfeleiről, megvizsgálja likviditási, tőkefedezetségi és egyéb mutatóit, fizetési fegyelmét, és csak ezután hajlandó hitelt nyújtani, amelynek fajtáját és struktúráját - az előadó meglátása szerint - a pénz felhasználási céljának kell nagy mértékben befolyásolnia.

A kolozsvári Amerikai Gazdasági Kirendeltség részéről Michael Mates konzul tisztelte meg a konferencia résztvevőit. Előadásában – melynek címe: Hol vannak az amerikai befektetők? – elmondta, hogy az amerikai befektetők – akárcsak a többi befektetők – ugyanazokkal a problémákkal találkoznak: törvénykezési és szabályozási instabilitás, a folyamatok átláthatatlansága és előrejelezhetetlensége, magas bürokrácia és korrupció.

Szám adatokkal alátámasztva elemezte az AEÁ romániai befektetéseinek alakulását: az Államok a harmadik helyen áll a külföldi befektetők sorában, 1990 és 2002 decembere közötti összbefektetése 708,2 milliárd dollár. Legfőbb szereplők a Coca-Cola, Qualcomm, Phillip Morris és a Timken Bearings.

Kolozs megyében az ország egészéhez viszonyítva kielégítő szintű az amerikai befektetések aránya, és ebben még növekedésre számítanak. A fent említett akadályok viszont merőben gátolják a fejlődést, a megvesztegetések láncolata elkerülhetetlen, és a mindennapi élethez tartozik. Gyakran a privatizált gyárakat és intézményeket felelőtlenül kezelik, aktíváikat elkótyavetyélik, nullához közelítő termelékenységű ipari mamutokat tartanak fenn, a munkakörülmények és

munkagyakorlat korlátozza külföldről származó menedzsereket. Tapasztalatai szerint azonban léteznek állhatatos, optimista, lényegrelátó és a helyi bürokrácia ellen kitartóan harcoló külföldi befektetők, akik sikeres befektetésekkel próbálkoznak Romániában.

Utolsóként dr. Terták Elemér, a magyarországi Dresdner Bank vezérigazgatója tartott előadást Változások a magyar bankrendszerben az elmúlt 25 évben címmel. Beszédének mottójául Jean Kerr amerikai író (1922–2003) gondolatát választotta: „A sikernek nincsenek szabályai, de sokat tanulhatsz a hibákból”. Magyarország utóbbi 4-5 éves fejlődésének elemzésén keresztül szándékozott vizsgálni a román bankrendszer modernizációs folyamatát.

Kiemelten beszélt a Magyarországon 1987–89-ben végbe ment kétszintű bankrendszer létrehozásáról; a MNB „tisztá” jegybankká alakításáról. Azonos időszakban hoztak létre öt számlavezető pénzügyintézetet; bontották le a vállalati és lakossági szektorok közötti „falakat”; alkották meg a társasági jogot és liberalizálták a külföldiek befektetéseit.

A rendszerváltás után Magyarországon a működő pénzügyintézetek száma exponenciálisan megnőtt, majd viszonylag stagnált a 40 körül, gyakoriak voltak a fúziók és bankcsődök. A legnagyobb négy bank együttes piacrészesedése 52,8%, ami oligopol piacra utal, ugyanakkor a 18 magyarországi bankcsoportból 15 külföldi tulajdonban van. A térség országaiban dominál a külföldi tulajdon: a piaci részesedésük 57% volt 2001-ben, és éves növekedésük 60%-kal haladta meg az átlagos 20%-os ütemet.

Az Európai Unió 2002-es éves jelentéséből idézve: „Nagyfokú jogbiztonság van. A tulajdonjogok határozottan léteznek” és „A magyar pénzügyi rendszer stabil; viszonylag jól szabályozott és felügyelt.”

Terták szerint a térség országai – hasonlóan a kontinens többi országához – inkább „bankirányultságúak”, ez azonban nem befolyásolja növekedési kilátásait; sokkalta fontosabb a hatékony és jól felügyelt pénzügyi szektor megléte. Nemcsak a tőzsdéi kapitalizáció kicsi, de a kötvénypiac is csupán a negyede az uniós átlagnak; ez pedig azt jelenti, hogy a bankok inkább a nagy ügyfelekre koncentrálnak a KKV-szektor fontossága ellenére.

A bankrendszer modernizációjának fő kihívásait a következőképpen foglalta össze: nő a nem-bankok támasztotta verseny, erősödik a gazdasági és pénzügyi integráció, folytatódik a technológiai verseny, növekszik az igény az átláthatóság, az információ és a megbízható vállalatigazgatás, valamint a szabályozás prociklikus jellegének mérséklése iránt.

A kérdések megválaszolása után kötetlen beszélgetésre és baráti találkozóra került sor az előadókkal, mely lehetőséget nyújtott a vélemények közvetlen ütköztetésére.

A SAPIENTIA Alapítvány Kutatási Programok Intézetének Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudomány Szakkollégiumának bemutatása

ROMÁN ERIKA

A Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézetének Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudomány Szakkollégiumát a magyarországi szakkollégiumok példájára hozták létre jogász- és közgazdász hallgatók a Sapientia Alapítvány támogatásával. A szakkollégium Romániában egyedülként biztosít keretet a magyar anyanyelvű jog- és közgazdasági szakmában tanuló hallgatók elitképzéséhez.

A szakkollégium elősegíti a hallgatók szakmai fejlődését, művelődését, nyelvtanulását, ezzel is hozzájárulva egy tájékozott, a XXI. század követelményeinek maradéktalanul megfelelő romániai jogász- és közgazdász-társadalom létrejöttéhez. Ugyanakkor a szakkollégium segíti tagjai elhelyezkedését, a magas fokú szakmai képzettségnek megfelelő érvényesülési lehetőségek felkutatásával.

A szakkollégium alappillérei a szakmai munka, közösségi élet, valamint a társadalmi, szociális és kisebbségi kérdések iránt tanúsított érzékenység.

A szakkollégium szervezési formája: a szakkollégium működési alapelvei a demokrácia szabályainak elsajátítását szolgálják. Ennek keretét a Szakkollégium Szervezési és Működési Szabályzatában foglaltak biztosítják. A szakkollégium intézményrendszere és működése a tagok öntevékenységén alapul, összhangban a szakkollégium céljaival.

A szakkollégium legfontosabb szerve a Közgyűlés, amelynek minden szakkollégista tagja, ez a szerv határozza meg a szakkollégiumi kötelezettségeket és fogadja el a Szervezési és Működési Szabályzatot.

A szakkollégium igazgatóját, csakúgy, mint a Diákbizottság tagjait, demokratikus módon, szavazás alapján a Közgyűlés választja meg egy évre.

A szakkollégium fő céljaival (jogász-, illetve közgazdász-elitképzés, a társadalmi érzékenységre való nevelés) összhangban megalakultak az egyes tevékenységi területekért (oktatás, kutatás, karrier/szakmai gyakorlatok, utánpótlás, valamint stratégia/fundraising) felelős munkacsoportok. A szakkollégistáknak kötelező legalább egy munkacsoport munkájához érdemlegesen hozzájárulni.

A szakkollégisták létszáma: A Sapientia Jog- és Közgazdaságtudományi Szakkollégiumot jelenleg 17 közgazdász és 5 joghallgató alkotja. Minden iskolai évben egyetlen felvételi kerül megrendezésre, mely nyitott bármely első- vagy másodéves nappali tagozatos, Kolozsváron tanuló jogász vagy közgazdász

hallgató számára. A már végzett szakkollégisták a szakkollégium szenior tagjaivá válnak.

Szakmai tevékenysége: A szakkollégium a felsőoktatási intézmény oktatási tevékenységén túlmenő szakmai képzést és önképzési lehetőségeket nyújt tagjainak. Következésképpen céljainak megvalósításában alapvető szerepe van a tartalmas kurzusok, előadássorozatok szervezésének, ezek mellett azonban a vitadélutánok, a műhelygyakorlatok, a filmklub járulnak hozzá a szakkollégisták magas fokú képzéséhez, valamint látóköriük tágításához.

Az előadók, oktatók kiválasztása az erre vonatkozó szabályzat alapján történik. Két fő követelmény határozza meg a folyamatot: egyrészt a szakkollégisták mindenkori igényei, másrészt a kurzusvezető vagy előadó szakmai felkészültsége iránt támasztott szakmai követelmények. A szakmai képzés része a belső minőségbiztosítás, a megszerzett tudás nyilvános beszámoló formájában történő ellenőrzése. Ennek kereteit, a kötelező teljesítményre vonatkozó előírásokat a szakkollégium saját szabályzatában rögzíti, megszabva egy részvételi és teljesítményi minimumot.

A szakkollégium tagjainak lehetősége van kutatói tevékenységben való részvételre, a témakörben elismert szakemberek irányításával.

A szakkollégiumi munkához hozzátartozik a külső szakmai fórumokon való részvétel, például: TDK-, OTDK-dolgozatok, publikációk, konferenciák. Minden szakkollégista köteles elkészíteni legalább egy TDK-dolgozatot, ugyanakkor a szakkollégium befejezésének időpontjában rendelkeznie kell egy nemzetközileg elfogadott nyelvvizsgával.

A szakmai munka egyrészt az adott szakterület legkiválóbb kutatóival, oktatóival való intézményes együttműködésben, másrészt öntevékeny szerveződésben, belső előadók részvételével folyik.

A Mikó Imre szakkollégium tevékenységének számottevő része nyitott nem szakkollégista jogász és közgazdász hallgatók számára is.

A szakkollégiumi programok működéséhez szükséges infrastruktúrális eszközöket és anyagi háttérrel, illetve az ingatlanbérlettel a Sapientia Alapítvány Kutatási Programok Intézete biztosítja.

A szakkollégium tevékenysége politikai pártoktól független.

Szakkollégiumunk több hazai és magyarországi szakkollégiummal tart fenn szoros kapcsolatot, valamint nyitott további kapcsolatok létesítésére.

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban (XIX. rész)

P Á S Z T O R C S A B A

A Hivatalos Közlöny I. részének 250/2003–352/2003. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérrre befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiegynlítés, tőzsdapiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyvviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasszagéphasználat;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, a kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.1. Az 529/2003.04.16-i sz. pénzügyminisztériumi rendelet (277/2003-es sz. H.K.) kötelezi az adófizetőket, hogy kötelezettségeik bevallását és kifizetését 2003 áprilisi hónappal kezdődően kislemezen közöljék az adóhivataloknál program szerint.

3.1. A 193/2003-as sz., az országos egészségügyi igazgatóság (274-es sz. H.K.) rendelete tartalmazza a 61/2002-es sz. kormányrendelet módszertani normáit, megengedvén alkalmazottainak, hogy jutalomban részesüljenek, maximum 3 havi bruttó fizetés nagyságáig. A jutalomra csak adót és egészségügyi alapot kell fizetni.

3.2. Az 522/2003-as sz. kormányhatározat (346/2003-as sz. H.K.) tartalmazza a 129/2000-es sz. kormányrendelet alkalmazására vonatkozó módszertani normákat a felnőttek szakmai képzése területén.

4.1. Az 552/2003-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (304/2003-es sz. H.K.) mentesíti az áfafizetéstől 2003.05.01-től azon alegységeket, amelyek nem rendelkeznek jogi személyi jellegük elismerésével.

5.1 A 73/2003-as sz., a kis- és közepes nagyságú gazdasági egységek és szövetkezetek minisztériumának rendelete (261/2003-as sz. H.K.) megváltoztatja a 36/2003-as sz. saját rendeletét (146/06.03.2003-as sz. H.K.) amely szerint az adott egységek 2002–2005 között vissza nem térítendő pénzsegélyekben részesülhetnek, ha ezt igényelik a folyó év október 15-ig.

5.2. A 133/2003-as sz. törvény (267/2003-as sz. H.K.): ingyenes műtrágyát kapnak azon földterület-tulajdonosok, akik mezőgazdasági célra használják 2,5 ha-nál nem nagyobb külterületeiket. A 29/2003-as sz. sürgősségi kormányrendelet (289/2003-as sz. H.K.) megváltoztatja tel-

jesítési határidejét 2003.07.31-ig.

5.3. A 150/2003-as sz. törvény (276/2003-as sz. H.K.) tartalmazza a mezőgazdasági termelési célra szánt kölcsönök juttatásának feltételeit, amelyek részletesen a módszertani normákban jelennek meg 30 napon belül.

5.4. A 442/2003-as sz. kormányhatározat (288/2003-as sz. H.K.) jóváhagy egy 15%-os pénzalapot a tanügy- és kutatási minisztérium költségvetésének tudományos és kutatási fejezetéből a 16–24 éves fiatalok belföldi és külföldi tudományos rendezvényeken való részvételeinek költségértékesítésére. Szintén a tanügy- és kutatási minisztérium bérmentesen, szerződés alapján, licencigazolvánnyal rendelkező új felfedezéseket ajánlhat alkalmazásra olyan kereskedelmi társaságoknak, amelyek tulajdonosai 35 éven aluliak.

5.5. A 27/2003-as sz. sürgősségi kormányrendelet (291/2003-as sz. H.K.) előírja az engedélyek kibocsátását, meghosszabítását, valamint más tevékenységekre való kibocsátását. Ha a 30 napos várakozási idő alatt eltérő rendelkezés nem érkezik, az engedélyek egyértelműen érvényesekké válnak.

7.1. A 23/2003-as sz. sürgősségi kormányrendelet (259/2003-as sz. H.K.) megváltoztatja és kibővíti a 19/2000-es sz. nyugdíjtörvény 37-es cikkelyének (1)d. pontját és a 38-as cikkelyét, valamint a 9/2003-es sz. sürgősségi kormányrendeletet. A rendelet szabályozza a nyugdíjalapból fizetendő összegeket azoknak a gyerekegélyre jogosultaknak, akik minimum 10 hónapra befizették a nyugdíjalapot az utolsó 12, a gyerekek születését megelőző hónapra.

8.1. Az 520/2003-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (292/2003-as sz. H.K.) tartalmazza a költségvetési jövedelmek nyilvántartására vonatkozó könyvviteli módszertani normákat.

9.1. A 498/2003-as sz. kormányhatározat (324/2003-as sz. H.K.) tartalmazza a 10/2001-es sz. törvény alkalmazására vonatkozó módszertani normákat az ingatlanok visszaigénylése területén.

10.1. A 400/2003-es sz. kormányhatározat (311/2003-es sz. H.K.) jóváhagyja és tartalmazza a tulajdonosok bizottságának szervezésére és működésére vonatkozó módszertani normákat.

10.2. Az 511/2003-as sz. kormányhatározat (327/2003-as sz. H.K.) jóváhagyja Torda (Kolozs megye) hátrányban levő területnek való nyilvánítását.

10.3. A 16/2003-as sz., a Román Nemzeti Bank körlevele szerint (330/2003-as sz. H.K.) 2003. június 1-jétől kivonják a forgalomból az 5, 10, 20 és 50 lej értékű fémpénzermeket, amelyek 2003.06.30-tól értéküket veszítik.

10.4. A 499/2003-as sz. kormányhatározat (348/2003-as sz. H.K.) tartalmazza a 64/2001-es sz. törvény alkalmazására vonatkozó szabályzatát az innovációs szabadalmak területén.

Hírek

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság 2003. június 9-én elnökségi gyűlést tartott Marosvásárhelyen. A gyűlés fő napirendi pontjai: 1. a 2003-as évi Közgazdász Vándorgyűlés szervezése. 2. tájékoztató a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) és az RMKT Ifjúsági Frakciója (RIF) 2003. év első félévének tevékenységéről, illetve a második félévre szóló tervekről.

1. Az RMKT 2003. szeptember 26–28-a között Marosvásárhelyen, a Katolikus Deus Providebit házban szervezi XII. Közgazdász Vándorgyűlését. A rendezvény központi témája: „Humán erőforrás mint modernizációs tényező a XXI. század elején”. Ebben az évben a plenáris ülések után, négy szekcióban zajlanak a munkálatok: 1. Gazdasági szakképzés (iskolai és felnőttképzés), 2. Munkaerő szelekciója, versenyképesség, 3. Bérezés, 4. Munkaerő-gazdálkodás, -szabályozás. Részletes információk az RMKT titkárságán (Kolozsvár, Aurel Suciu út 12. sz.), tel: 0264-431 488, emailen: rmkt@mail.dntcj.ro igényelhetők 2003. július 1-jétől.

2. 2003. január–júniusi rendezvények:

– 2003. január 25-ig elkészült az RMKT kétszemélyes vendégszobája. A vendégszoba elkészítésének és berendezésének támogatói: Új Kézfogás Közalapítvány, Colțea Tibor, RMKT pénzügyi alelnök, az RMKT gyergyószentmiklósi, marosvásárhelyi, sepsiszentgyörgyi és szatmárnémeti helyi szervezete. Továbbá tervezzük a központi fűtés bevezetését a székházba. A helyi szervezetek további támogatására számítunk.

– Az Erdélyi Magyar Civil Szervezetekért Alapítvány május 2–3. között szervezte meg a már hagyományossá vált civil szervezetek konferenciáját V. Civil Fórum 2003 – Együttműködés, érdekvédelem és szakmaiság a civil szférában címmel. A fórum keretén belül a gazdasági szekció működtetéséért az RMKT volt a felelős szervezet. A gazdasági szekció témája: Az oktatás szerepe az erdélyi magyarság gazdasági építkezésében. A szekció ülésén öt előadás hangzott el a középiskolai, a felsőoktatási és felnőttoktatási képzésekről. Az előadók az erdélyi magyar közgazdasági oktatás-képzés helyzetét, az elért eredményeket mutatták be, rámutattak a hiányosságokra és a feladatokra, amelyeket minél rövidebb idő alatt meg kell oldani. A szekció keretében az elmúlt évi Civil Fórum részéről történt felhatalmazás alapján a Romániai Magyar Közgazdász Társaság és a Romániai Magyar Gazdák Egyesülete kidolgozta a Gazdasági Civil Parlament felállításának tervezetét, amely magába foglalná önkéntes alapon a romániai magyar gazdasági civil szervezeteket (részletesebben lásd a Mementót). A javaslatot eddig 22 gazdasági szervezet fogadta el. A jelenlévők ezt tudomásul vették, és elhatározták, hogy a Gazdasági Civil Parlament működésének szabályzatát egy kollektíva elkészíti, és 2003. szeptember 26-án

a fórum tagjai megtárgyalják és véglegesítik a működését.

– Az RMKT Ifjúsági Frakciója (RIF) 2003. március 28–30-a között, az aradi helyi szervezettel közösen szervezte az V. Ifjú Közgazdász Találkozót, melynek központi témája „Esélyek és kihívások az EU-s csatlakozás előtti turizmusban”. Szombaton a résztvevők előadást hallgathattak az aradi városi tanács helyi regionális turisztikai stratégiájáról és prioritásairól, megismerhették az ANTREC falusi turizmus terén kifejtett tevékenységét, a vidéki vendégfogadást, a minőségi és európai versenyfeltételeket, illetve az erdélyi turizmus sajátosságait és értékelését külföldi turista szemmel. A találkozó a RIF választmányi küldöttgyűlésével folytatódott. Az est folyamán Balla Géza borszakértő, a Wine Princess pince tulajdonosa megismertette a résztvevőkkel a borkóstolás módszereit és titkait. A borkóstolás élményét és hangulatát az aradi magyar színházi társulat által bemutatott Te rongyos élet című színházi előadás fokozta.

– Március 28–30-a között a RIF-et öt közgazdász hallgató képviselte Gyöngyösön, a Magyar Közgazdasági Társaság Ifjúsági Bizottsága által szervezett Fiatal Közgazdászok Országos Találkozóján. A rendezvény témája: Magyarország az Európai Unió kapujában.

– Május 31-én a RIF és a Mikó Imre Jog- és Közgazdaságtudományi Szakkollégium Kolozsváron, a Bethlen Kata Diakóniai Központban bankközi konferenciát szervezett, melynek témája: A fejlődő gazdaságok bankrendszerének modernizációja. A rendezvény előadásai: Szécsi Kálmán, igazgató, Raiffeisen Bank Hargita megye, Románia: A román bankrendszer átalakulásának áttekintése; Marc Canizzo, partner menedzser, Osprey Capital, Románia: Bankok átszervezése Romániában; Sípos Ágnes, Finansbank, Románia: Bank-ügyfél kapcsolat – lehetőségek, kihívások; Michael Mates, Amerikai Konzulátus, Kolozsvár: Hol vannak az amerikai befektetők; Terták Elemér, vezérigazgató, Dresdner Bank, Magyarország: Változások a magyar bankrendszerben az elmúlt 25 évben. Az előadásokat baráti találkozó, kötetlen beszélgetés követte az előadókkal.

Az RMKT és a RIF rendezvényei és tevékenységei a 2003-as év második félévében:

– A Magyar Közgazdasági Társaság 2003. szeptember 7–9-e között Sopronban szervezi 41. vándorgyűlését, melynek témája „A magyar gazdaság versenyképessége az EU-csatlakozás előtt és után”. A rendezvényre 14 RMKT tagnak tudunk helyet biztosítani. Részvételre pályázni lehet az RMKT székházában (Kolozsvár, Aurel Suciu út 12. sz.), telefonon: 0264-431 488 vagy emailen: rmkt@mail.dntcj.ro. Pályázati feltételek: szakmai önéletrajz és közéleti tevékenység motivációja, illetve az RMKT tagsági díj kifizetésének igazolása. Részvételi díj: 300.000 lej. Pályázati határ-

idő: 2003. július 18.

- A Debreceni Ady Akadémiára 20 RMKT tagnak biztosítanak részvételi lehetőséget a szervezők. A rendezvény időpontja: 2003. augusztus 11–19. Az előadások témái várhatóan a következők lesznek: az EU-problémakör, külföldi működőtőke, bérmunka, média-gazdaság, környezetgazdaságtan és egy multinacionális áruházlánc üzletpolitikája, illetve áruház-látogatás. Egy napot a részt vevő hallgatók előadásaira szánnak a szervezők, azaz minden hallgatónak egy tíz perces kis referátummal kell készülnie a saját országának (régiójának, megyéjének, városának stb.) közérdeklődésre számító gazdasági problémájáról, helyzetéről, terveiről. Pályázati feltételek: szakmai önéletrajz és motivációs levél benyújtása, az RMKT tagsági díj kifizetésének igazolása, illetve jelentkezési díj kifizetése: 450.000 lej. Pályázási határidő: július 4.

- 2002. október–november folyamán az RMKT módszertani képzést szervezett közgazdaságtani tantárgyakat oktató tanároknak. Az RMKT 2003-ban folytatja a továbbképzést, új módszertani technikák bemutatásával. A képzés az idén új iránnyal bővül: az iskolamenedzselés és -marketing kérdésével is foglalkozunk. A képzést három városban szervezzük, október–november folyamán. A képzés záróakkordjaként „A közgazdasági tantárgyak tanításának módszertana és az iskolamenedzsment és -marketing aktuális kérdései” címmel tanácskozást szervezünk.

- Az RMKT a 2003-as év folyamán kutatói tevékenységet indított be. A kutatás témája: A szövetkezeti intézményrendszer társadalom- és gazdaságtörténeti jelentőségének feltárása és a kutatás eredményeinek alkalmazása Erdélyben, A szövetkezeti kutatás

és adatbáziskészítés aktualitása és terve – kutatási program.

- A Közgazdász Fórum továbbra is lehetőséget biztosít tagjai számára, hogy gazdasági tematikájú tanulmányait közöljék az RMKT kiadványában. A Közgazdász Fórum olvasói ebben az évben különkiadásra is számíthatnak.

- A kolozsvári RIF október–november periódusra Gondolkozunk EU-ban címmel rendezvénysorozatot tervez. A rendezvény célja felkészíteni a romániai magyar közgazdász- és leendő közgazdász-társadalmat az Európai Unió által felkínált támogatások hatékony kihasználására. A program két részből áll: EU-s pályázatíró tréning és záró konferencia. A képzés folyamán a résztvevők elsajátítják a pályázatírás elméletét és gyakorlatát. A konferencia keretén belül Románia és Magyarország EU-s csatlakozásában meghatározó szerepet játszó személyiségek tartanak előadást. Ily módon a résztvevőknek lehetőségük nyílik megismerni a valós helyzetet, azoktól a személyektől, akik ezekkel a kérdésekkel nap mint nap foglalkoznak.

- Az utolsó napirendi pont a tagságlisták/tagsági díjak kérdése volt. Az RMKT országos vezetősége azt a határozatot hozta, hogy a Vándorgyűlés kedvezményes részvételi díjára, illetve az RMKT által biztosított, más szervezetek konferenciáin való részvételre csak azok a tagok jogosultak, akik szerepelnek az RMKT központi irodájának nyilvántartásában mint valamelyik helyi szervezet tagjai, illetve kifizették a 2003-as év tagsági díját egészen 2003. augusztus 15-ig.

Ciotlăuș Judith

Marosvásárhely, 2003. június 9.

- A Brassói Ifjú Közgazdászok Klubja (BIKK) 1999-ben indította be tevékenységét, tagjai pedig a városban tanuló magyar egyetemisták. A klub célkitűzései között szerepel a brassói magyar egyetemisták tevékenységének összehangolása és támogatása, tapasztalatcsere és a szakmai ismeretek elmélyítése, a fogalmak elsajátítása magyar nyelven is. Ezt a célt szolgálták a tavaly december óta szervezett rendezvények, melyeken brassói RMKT-tagok mesterségükről beszéltek, a többé-kevésbé számos hallgatóság pedig lelkesen kérdezett.

Előadásaink a következők voltak:

1. Bankszolgáltatások rövid ismertetése – 2002. december 9. Gheorghé András (UniCredit), Sipos Ágnes (Finansbank)

2. Mit kell tudjunk a biztosításokról? - 2003. április 2.

Demeter Melinda – Allianz-Tiriác Biztosítótársaság

3. A személyi jövedelemadóról - 2003. április 25., Báthori István Csaba –Pénzügyi Főigazgatóság

4. Részvények és kötvények – 2003. május 14., Szitás István – SIF Transilvania

5. Faluturizmus Romániában – 2003. május 19., Simon Enikő – International Tourism&Trade – Sepsiszentgyörgy

Úgy érezzük, érdekes és hasznos volt, amit eddig csináltunk. Találkozunk vakáció, illetve szabadságok után, új témákkal, friss lendülettel!

Sipos Ágnes, Faluvégi Edit

- Június 14-kén tartották ötvenéves találkozójukat az 1953-ban, a Bolyai Tudományegyetem jog- és közgazdaságtudományi karán végzett közgazdászok. A 48 végzettből, mindössze 12-en vettek részt a találkozón: Balázs Ferenc, Balázs Kornél, Barakonyi István, Gál Gyula Zoltán, Lászlóczky István. Mátyás István, Mészáros János, Muzsi Levente, Ollender Gyula, Péter

Ernő, Ráduly Jenő, T.Horváth Mária. A végzetek közül, sajnos, már 25-ön nem élnek, a többiek egészségi állapotuk miatt nem jöhettek el a találkozóra.

A jelenlevőket, volt tanárukat, Dr.Kerekes Jenő üdvözölte s a Romániai Magyar Közgazdász Társaság s a Bolyai Társaság részéről, arany dipolomát nyújtott át a megjelenteknek.

Rezumatul revistei Forumul Economic în limba română

Cuprins:

1. A luat naștere Parlamentul Economic Civil – Somai József
2. Identitatea cooperatistă și cooperarea olandeză – Szabó G. Gábor
3. Schimbări privind cooperativele agricole din Uniunea Europeană – Simon Sándor
4. Situația producătorilor de lapte și a producției de lapte în Secuime – Árpád Szabó
5. Factori care influențează reglementarea sistemului evidenței contabile în România și în Ungaria – Borbély Katalin
6. Zece ani în serviciul societății civile și al instituțiilor autonome – Kolumbán Gábor
7. Prezentarea colegiului „Științe juridice și economice Mikó Imre” al Institutului de Programe de Cercetare al Fundației Sapienția
8. Noutăți privind reglementări economico-financiară
9. Informare despre Ordinul consiliului de conducere AEMR (RMKT)
9. Cooperare între AEMR și Clubul Tinerilor Economiști din Brașov
10. Întâlnirea economiștilor care au absolvit Facultatea de Științe Economice la Universitatea Bolyai în anul 1953

A luat naștere Parlamentul Economic Civil

Autor: Somai József

În luna mai participanții la lucrările Forumului Civil ținut la Cluj, secția economie, au hotărât înființarea Parlamentului economic civil. Parlamentul este o organizație constituită pe principiul liberei asocieri, membrii ei fiind organizații nonguvernamentale care desfășoară activitate în domeniul economic. Principiile fundamentale de parteneriat ale Parlamentului sunt, printre altele: principiul liberului consimțământ, libertatea inițiativei, drepturi egale, excluderea subordonării, profesionalism, corectitudine, control democratic la colectivități oficiale, publicitate, comunicare etc.

Scopul Parlamentului civil este cuprinderea profesională a organizațiilor civile din România în vederea dezvoltării pe termen lung a economiei colectivității, pe baza următoarelor principii: solidaritate, egalitate totală, ajutor reciproc etc. În prezent au aderat la Parlamentul civil economic 22 de organizații economice civile din țară.

Identitatea cooperatistă și cooperarea olandeză

Autor: Szabó G. Gábor

Colaborator principal al Centrului de Cercetări Economice a Academiei Maghiare, autorul a elaborat lucrarea pe baza documentării efectuate ca bursier în Olanda. Scopul principal urmărit de autor a fost examinarea, mai ales din punct de vedere economic, pe baza unei concepții date a "identității cooperatiste", a esenței cooperăției agricole olandeze, care se lovește și în practică cu o serie de probleme noi. Cercetarea s-a concentrat în primul rând la problemele de marketing și la cooperativele de prelucrare, cu precădere la cooperativele de produse lactate, deoarece în acest domeniu au loc schimbări, care marchează direcția acestora ce urmează în viitor.

În lucrare autorul analizează, ca economist, noțiunea de "identitate cooperatistă", elementele ei, pornind de la noua noțiune a identității cooperatiste formulată de Uniunea Internațională a Cooperativelor, părțile principale ale acestei concepții fiind: definiția cooperativei, enumerarea valorilor esențiale și lista elementelor principiilor de bază cooperatiste. Autorul se oprește la definiția noțiunii de cooperativă, la elementele și funcțiile cooperatiste, precum și la așanumitele elemente de bază cooperatiste.

În continuare este prezentat trecutul și viitorul cooperăției olandeze pornind de la definiția cooperativelor agricole și horticoale, conform căreia ele sunt organizații economice, în cadrul cărora fermieri și horticultori colaborează, unind anumite părți ale activității lor economice, în scopul de a asigura rentabilitatea realizabilă privind activitatea economică dată, paralel păstrând independența altor funcții ale activității economice desfășurate de membri în cadrul gospodăriei proprii. Din această definiție reiese că, asemănător cooperativelor din SUA, și în Olanda, cooperativele, înainte de toate, sunt mijloace de marketing, o formă de organizare comercială, adică o structură eminentă "economică". În ceea ce privește scopul principal, care în Olanda este pur economic (creșterea veniturii membrilor), acesta nu se va modifica. În schimb vor apare schimbări la funcții. Până când în trecut cooperative au preluat toate produsele membrilor, în prezent deja se aplică criteriile de calitate, criteriile, care - pe zi ce trece - devin din ce în ce mai pretențioase.

Analizând principiile cooperatiste, autorul arată că "principiul principiilor" la cooperativele olandeze (de marketing) se poate formula astfel: în centrul activității cooperativei este produsul, iar membrul în centrul relațiilor cooperativei. La "principiul principiilor" nu vor apare modificări în viitor, nici la scopul cooperativelor (mărirea veniturii membrilor), dar la celelalte principii, ca bunăoară principiul proporționalității,

principiul liberului consimțământ, principiul deschis privind obținerea calității de membru cooperativ, principiul democratic de control, deja și în prezent se pot constata modificări, care se vor accentua în viitor ca urmare a accentuării primatului liniei capitalului față de linia produsului.

În final autorul este de părere că nu este suficient studierea caracteristicilor cooperatiei olandeze numai din punct de vedere economic, deoarece poate și trebuie analizată într-un context mai larg, folosind metode mai variate, efectuând totodată analiză interdisciplinară, luând în considerare, pe lângă analiza economică pur teoretică și aspecte de marketing, organizare-conducere, politică economică, de economie de ramuri, matematică economică și statistică, drept economic și comercial, sociologie, psihologie, filosofie etc., căci numai, astfel se poate realiza o cercetare a cooperativelor legată strâns de realitate.

Schimbări privind cooperativele agricole din Uniunea Europeană

Autor: Sándor Simon

În scopul de a veni în ajutorul mișcării cooperatiei maghiare, având în vedere apropiata aderare a Ungariei la Uniunea Europeană, în lucrarea sa autorul se ocupă cu schimbările înregistrate în sectorul cooperativ din Uniunea Europeană, apărute ca urmare a extinderii accentuate în lume a fenomenului de globalizare, precum și a împlerilor apărute pe linie verticală în sectorul cooperativ al producției de alimentare. Provocările din viața comercială au dus la apariția în cooperativa din țările UE a unor noi instituții, ca de pildă instituția statutului de membri cu circuit închis, părți sociale cu dobândă concurabilă, vânzarea-cumpărarea dreptului de livrare etc. În scopul majorării veniturilor sale, multe cooperative s-au organizat în uniuni specializate, au depus eforturi pentru acaparea de poziții proprii în cadrul industriei de prelucrare și în domeniul comerțului cu ridicata. Drept urmare cooperativele au reușit să obțină poziții mai avantajoase pe piață.

Autorul tratează amplu modul cum se realizează coordonarea economică a cooperativelor agricole, arătând că rolul principal al acestei coordonări este realizarea unei atare repartizări a resurselor, care să asigure producerea de bunuri cu care cooperativele pot contribui efectiv la ridicarea bunăstării a populației.

Forma structurală a cooperatiei, în prezent, în aceste țări, este recunoscută ca instituție economică de primă importanță pe piață, întrucât principiile ei de funcționare nu se bazează pe maximizarea profitului pe termen scurt, ci pe menținerea

stabilității activității de lungă durată. În general diversele organisme ale producției agricole, de asemenea pe ansamblu sunt prezente pe piață ca instituții, scopul lor principal fiind asigurarea satisfacerii necesităților economice ale producătorilor, pe care independent nu o pot realiza cu eficiență corespunzătoare.

Principalele sarcini economice pentru care producătorii merită să se asocieze sunt următoarele: asigurarea resurselor financiare, procurarea, păstrarea, pregătirea mijloacelor, a stocurilor de materii de bază, recoltarea, depozitarea, prelucrarea, valorificarea producției, obținerea de informații etc. Aceste sarcini determină și direcția principală a activității cooperativelor înființate de producători. Chiar și denumirea lor provine din aceste sarcini: cooperative de credit, cooperative de aprovizionare, de prelucrare, de prestări de servicii, de producție.

Lucrarea tratează larg uniunile cooperativelor, precum și participarea lor în asociațiile economice. Scopul principal al acestor uniuni, denumite, în funcție de nivelul la care sunt înființate, cooperative secundare sau terțiare, este aprovizionarea organizată a cooperativelor membre, desfacerea produselor acestora, precum și prestarea de servicii. Frecvent aceste activități se desfășoară într-un centru de aprovizionare sau de prelucrare înființat colectiv, în mod expres în acest scop. Scopul acestor uniuni este intensificarea capacității de concurență. Înființarea de uniuni are loc mai ales atunci când activitatea cooperativelor necesită capital mai mare, fapt pentru care depun eforturi pentru extinderea influenței lor asupra cooperativelor care realizează câștiguri mai mari în sectoarele superioare ale producției..

Autorul se ocupă și de modificările care au avut loc în aceste țări în legislația aferentă, în primul rând în scopul de a lărgi pentru cooperative posibilitatea de mărire a capitalului social și a răspunderii membrilor cooperatori.

În privința îmbunătățirii calității produselor, aceste uniuni formulează față de membrii săi, condiții cu privire la livrarea produselor.

Lucrarea se încheie cu propuneri privind politica agrară indigenă (ungară).

Situația producătorilor de lapte și a producției de lapte în Secuime

Autor: Árpád Szabó

Studiul publicat constituie o primă parte a unei lucrări ample, care tratează situația producătorilor de lapte, precum și situația producției de lapte în județele Covasna, Harghita și parțial din județul Mures (cca 40%), precum și posibilitățile ei de dezvoltare în viitor. Restul studiului urmează să apară în

numerele următoare al revistei noastre.

Lucrarea se bazează pe o amplă cercetare efectuată de un grup de studenți și cadre didactice de la facultatea Universității Maghiare de Științe din Miercurea Ciuc, recent înființată. Grupul de cercetători și-a fixat drept sarcină studierea situației agriculturii din Secuime și elaborarea unei propuneri care să ia în considerare dorința de dezvoltare a populației din regiune care să corespundă situației țării după încadrarea ei în UE și să găsească locul lor în economia mondială în curs de globalizare. Luând în considerare tradițiile regiunii, situația geografică, clima regiunii s-au oprit la cercetarea "verticumului de lapte în Secuime", scopul urmărit fiind cercetarea producției, și a prelucrării, precum și integrarea verticală și orizontală a comercializării laptelui. Colectivul de cercetare s-a împărțit în trei grupe de studiu, fiindcă limitându-se la cercetarea câte a câte unui element al verticumului.

S-au folosit datele serviciului național de statistică, prețioasele informații primite de la ministerul de resort, de la direcțiile județene agricole. Membrii colectivului au efectuat un număr impresionant de interviuri cu primarii comunelor, cu managerii din regiunile mici, și natural cu un număr mare de gospodari din regiune. În lucrare aceste date sunt prelucrate cu ajutorul unor metode moderne, analizele s-au efectuat comparativ cu situația existentă pe ansamblul economiei naționale, formulându-se concluzii și propuneri prin aplicarea cărora regiunea ar putea să se impună cu produsele lactate nu numai pe piața internă, dar și pe plan internațional.

Factori care influențează reglementarea sistemului evidenței contabile în România și în Ungaria

Autor: Borbély Katalin

Lucrarea constituie o prezentare a reglementării sistemului de evidență contabilă în cele două țări după 1990.

Referindu-se la ordinul 1606 din 19.07.2002 a Parlamentului European privind aplicarea în contabilitatea țărilor europene de standarde internaționale, care constituie o încercare de a rezolva haosul existent, autorul încearcă să facă o comparație între sistemul de evidență contabilă a celor două țări. În acest scop prezintă legislația lor cu privire la reglementarea sistemului, menționând că deși economia de piață nu s-a dezvoltat în cele două țări în aceeași direcție și cu același ritm, totuși în fața ambelor țări au apărut și apar și în prezent aceleași probleme.

În lucrare se arată că în România la baza reglementării sistemului stă legea nr.82/1991, dar această lege a suferit foarte multe completări, modificări, printr-o serie de ordine ale ministerului finanțelor, trecându-se astfel reglementarea în competența administrației de stat, fapt care a dus la o

oarecare instabilitate în sistem, datorită faptului că aceste dispoziții ministeriale, neglijând principiile de bază ale contabilității, mai degrabă au avut și au în vedere interese pe termen scurt, ceea ce îngreunează sensibil permanența, comparația și normativitatea.

În Ungaria la baza reglementării stă legea nr. XIII din 1991, care pe parcurs a suferit cinci modificări aduse de parlament. La aceste modificări s-a ținut cont de observațiile obținute în cursul tratativelor de aderare la UE. Aceasta înseamnă că recodificarea sistemului contabil în Ungaria a avut loc sub dublă presiune: "presiune internă și externă". În această situație structura legii a devenit mai clară. S-a diminuat principiul prudenței accentuate, față de principiul veradicității.

În lucrare este prezentată situația din cele două țări privind publicitatea dărilor de seamă contabile, autorul exprimânduși părerea că se poate aștepta ca procedura privind publicitatea dărilor de seamă în România să se apropie în viitorul apropiat de reglementările din Ungaria.

Zece ani în serviciul societății civile și al instituțiilor autonome

Autor: Kolumbán Gábor

Autorul articolului, președinte de la înființare a Fundației Civitas, prezintă activitatea Fundației, desfășurată timp de un deceniu de la înființare. Această activitate se caracterizează prin rezultate deosebite obținute în primii ani, după care a urmat o perioadă de scădere a elanului, datorită lipsei de resurse financiare, necesare la construirea instituției, fenomen, de altfel, general la majoritatea asociațiilor și fundațiilor civile din țara noastră. Este o experiență tristă că resursele organizațiilor civile din țara noastră o constituiau, aproape în mod exclusiv, programele internaționale. Resursele interne au fost minime.

În primii ani, ca urmare a elanului de început, s-au organizat o serie de cursuri de perfecționare pentru lucrătorii din administrația locală. Aceste cursuri au fost finanțate de Fundația Societății Deschise (FSD), precum și de Institutul de Administrație și de Servicii Locale (ILGPS). Au fost înființate două birouri, la Odorheiu Secuiesc și la Cluj. Într-un timp relativ scurt s-a reușit realizarea unui parteneriat cu Facultatea de Politologie și Administrație Publică a Universității Babeș-Bolyai din Cluj. Colaborarea cu această instituție s-a concretizat, între altele, în editarea unui număr important de materiale de specialitate, în organizarea de conferințe și traininguri.

Perioada de diminuare a activității fundației a durat cca un an și jumătate, după care a început un reviriment. Ca

urmare a întăririi legăturilor cu organizații internaționale, activitatea Fundației s-a îmbunătățit sensibil. În ultimii ani printre prioritățile Fundației figurează pe primul loc dezvoltarea economiei locale. Începând din anul 1998 unul dintre principalele prestări ale Fundației se concretizează în participarea la elaborarea strategiilor de dezvoltare locală și regională.

Prezentarea colegiului „Științe juridice și economice Mikó Imre” al Institutului de Programe de Cercetare al Fundației Sapienția

Articolul prezintă posibilitățile oferite de acest Colegiu pentru studenții maghiari de la facultățile de științe juridice și economice din România de a se aprofunda studiul în specializare. Scopul urmărit este crearea elitei în aceste profesii. Admiterea candidaților la cursurile oferite, ținute de specialiști din țară și din Ungaria, are loc pe baza unui concurs care se ține la începutul fiecărui an universitar, pentru studenții care au absolvit anul I la facultățile respective. În prezent numărul cursanților se cifrează la 22 tineri (17 economiști și 5 juriști). Cei admiși, după un program special elaborat, participă la cursuri, seminarii, discuții, practică și, în mod obligatoriu sub îndrumarea cadrelor didactice, la activitatea de cercetare științifică, precum și la cursuri de limbi de circulație mondială. Anual fiecare participant este obligat să elaboreze o lucrare științifică, iar la sfârșitul studiilor să obțină certificatul internațional, cel puțin la una din limbile de circulație mondială.

Informare despre ședința consiliului de conducere al Asociației Economiștilor Maghiari din România

În ziua de 9 iunie 2003 a avut loc la Târgu Mureș ședința Consiliului de conducere a AEMR. Pe ordinea de zi a figurat: 1. Organizarea conferinței pe țară a economiștilor din România, 2. Dare de seamă privind activitatea desfășurată de AEMR și a Frațiunii Tinerilor Economiști din cadrul AEMR (RIF), 3. Programul de activitate pentru semestrul doi.

1. S-a definitivat data Conferinței: Târgu Mureș, 26-28. septembrie 2003. Tema centrală: Resursele umane, factor de modernizare la începutul sec. XXI. Lucrările se vor desfășura în ședință plenară, precum și în trei secții: 1. Învățământul economic (școlar și al adulților), 2. Selecția forței de muncă, capacitatea de concurență, salarizarea. 3. Reglementarea economiei forței de muncă.

2. Informare cu privire la activitatea desfășurată în perioada ianuarie - iunie 2003:

- În această perioadă a fost terminată, la sediul asociației, camera de oaspeți. Am participat la al V. Forum civil organizat

la Cluj în zilele 2-3 mai 2003, cu tema: Colaborare, apărarea drepturilor și profesionalitatea în sfera civilă. Asociația noastră a răspuns de organizarea și desfășurarea lucrărilor secției de economie.

- Frațiunea de tinerii Economiști, în zilele de 28-30 martie 2003, a organizat a V. Confătuire a economiștilor tineri, care a avut loc la Arad, tema principală fiind "Șanse și provocări în turism în preajma aderării la UE.

- Între 28-30 martie 2003 Frațiunea tinerilor economiști a participat cu 5 studenți economiști la Întâlnirea Tinerilor Economiști, organizată la Gyöngyös (Ungaria) de Comisia de Tineret a Asociației Economiștilor din Ungaria.

- În ziua de 31 mai 2003 Frațiunea de tineret, în colaborare cu Colegiul de Specialitate "Mikó Imre" a juriștilor și economiștilor tineri, a organizat la Cluj conferința cu tema "Modernizarea sistemului bancar în economia țărilor în curs de dezvoltare". Expunerile au fost ținute de specialiști din țară și din străinătate: Szécsi Kálmán, director la Banca Reiffeisen Miercurea Ciuc, Marc Canizzo, manager la Osprey Capital București, Sipos Ágnes, director la Banca Finansbank, Brașov, Michael Mates, conzulul SUA, Cluj și Terták Elemér, director general la Dresdner Bank Budapesta.

Cooperare între AEMR și Clubul Tinerilor Economiști din Brașov

Înființat în anul 1999 Clubul Tinerilor Economiști din Brașov, în strânsă colaborare organizația locală a AEMR, a organizat următoarele conferințe pentru studenții facultății de științe economice din Brașov:

9 decembrie 2002 : Prestări de servicii bancare (Sipos Ágnes dir. la Finansbank),

2 aprilie 2003: Ce trebuie să știm despre asigurări? (Demeter Melinda, Soc. de Asigurări Allianz-Tiriac)

25 aprilie 2003: Despre impozitul pe venitul personal (Báthori István Csaba, Direcția Financiară Brașov),

19 mai 2003: Acțiuni și obligații (Sztás István, SIF Transilvania) și Turismul rural în România (Simon Enikő, International Tourism-Trade, Sft. Gheorghe).

Întâlnirea economiștilor care au absolvit Facultatea de Științe Economice la Universitatea Bolyai în anul 1953

La 14 iunie 2003 a avut loc la Cluj întâlnirea economiștilor care au absolvit studiile facultății de științe economice a Universității Bolyai din Cluj în anul 1953. La apel, din cei 48 absolvenți, s-au prezentat doar 12. (25 au decedat, restul pe motive de sănătate nu au putut participa la întâlnire). Cei prezenți au fost salutați de fostul lor pro-